

МУЗЕЈ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ „СТАРИНА НОВАК“

Библиотека *НОВАКОВА РУКОВЕТ*

Књига 4

1

Библиотека НОВАКОВА РУКОВЕТ
Књига 4

Главни и одговорни уредник
Влада Вучинић

Уредник
Марија Марковић

Лектор-коректор
Марија Марковић

Компјутерска обрада
Драган Ђорђевић,
штампарија "ПЛУС", Орфелинова 35 Београд

Предња корица
Гипсана биста Старине Новака у холу ОШ "Старина Новак"
рад Ј. Гостовића из 1965. године

Задња корица
Хол ОШ „Старина Новак“

Милош Пекић

НИ ЈУНАКА БЕЗ СТАРИНЕ НОВАКА

АНТОЛОГИЈА НАРОДНИХ ПЕСАМА О СТАРИНИ НОВАКУ

књига четврта

(свеске 3 и 7)

 НОВАК
ДОДАТАК

јун 2020 * број 15

Историјски лик Старине Новака	9
Епски лик Старине Новака	19
Жалба Старине Новака на Грујову непослушност	24
Старост Старине Новака	25
Старина Новак избавља Вука Жеравицу	27
Новаковић Грујо и Арап у Лијевну	34
Груја Новаковић избавља побратима	39
Новак и Раде Мали	48
Одметанње Старине Новака	51
Старина Новак налази ћер	52
Новаковић Грујо и Булагићи	56
Старина Новак и Грчић Манојло	63
Некаљаверство Новаковић Грује	65
Новаковић Грујо обилази кулу и фамилију	66
О Старини Новаку	69
Бој на Романији	73
Старина Новак и Ђерђелез Алија	74
Старина Новак и бан Задранин	75
Старина Новак оставио Романију	77

Старина Новак избавио сужње из Сарајева	78
Старина Новак и тријест јаничара	80
Ропство Старине Новака	81
Ајдук Новак и ђевојка	88
Ајдук Новак и триста Тураках	91
Удаја за недрагог	93
Груја делија	94
Напомене	95
Литература	97
Речник старних, архаичних речи и појмова	98

ПРЕДГОВОР ЧЕТВРТЕ КЊИГЕ БИБЛИОТЕКЕ „НОВАКОВА РУКОВЕТ“

Таман када је изгледало да смо, објављивањем три књиге библиотеке „Новакова руковет“, савладали сва искушења на мукотрпном путу стварања прве антологије народних песама о Старини Новаку и да ће нам се преостале три књиге рађати без мука и са лакоћом, задеси нас нова пошаст која је уздрмала не само нас него цео свет. CORONA-19! Као да се и ми претворисмо у хајдучку дружину коју бију са свих страна свакакве невоље и препреке, буквално се кријући од непријатеља, смогосмо снаге да хајдучки и притајено освојимо и четврту књигу народних песама о Старини Новаку. Као ни до сада, школи која је издавач ове књиге, нико није помогао, него је у време наставе на даљину, док је у ходу стварала сопствени оригинални, до сада нигде виђени, систем просветног рада – морала да напне све своје потенцијале и покаже да је у српској просвети највиталнија и једина истинска снага управо школа. У најтежим условима, за које надлежни просветни оци нису имали од раније спремњене бочице са лековима, потврдило се да у школи, а не ван ње, природно постоје решења за свакакве невоље, а стих који је послужио да се наслови претходна, трећа књига библиотеке „Новакова руковет“:

А кадар сам стићи и утећи

добрио је још упечатљивији смисао и тежину - за оне који желе да га уоче.

Четврта књига именована је по стиху којим се завршава песма *Старост Старине Новака*:

*Нема кише без мрког облака,
Ни јунака без Старог Новака.*

Као и у претходне три књиге, задржан је принцип насловљавања књига коришћењем неког од стихова из објављене

књиге. Држаћемо се тог принципа и при именовању преостале две књиге библиотеке „Новакова руковџ“.

Књига *Ни јунака без Старине Новака* концепцијски не доноси ништа ново у односу на претходне три књиге испуњавајући већ зацртане амбициозне планове да се у српској култури коначно сачини и објави свеобухватна систематизована антологија народних песама о Старини Новаку. Аутор књиге, Милош Пекић, поново је јасно пружио приказ и историјског и епског лика Старине Новака. Постаје јасно да се ова два лика морају раздвојено посматрати али и да нису супростављени, да су две стране исте личности.

У изненађујуће великом броју песама које се налазе у књизи, главни јунак није Старина Новак већ његов син Грујица. Од 24 песме, колико је објављено у овој књизи, чак у 17 песама Новаковић Груја је или главни или један од главних ликова. На основу овога би се, чак, могло рећи да је *Ни јунака без Старине Новака* књига колико о Старини Новаку толико, или још више, о Новаковић Груји. Често се уз Груја у песмама појављује и син Татомир али је он увек у другом плану, мање важности, без ширих и дубљих описа који би читаоцима могли да дочарају јасну слику лика другог сина Старине Новака. Дијете Грујица, прећутно али сигурно, прирастао је за срце Новаку више од Татомира. Чак и када народни певач критикује Груја као у песмама *„Некаваљерство Новаковић Грује“* или *„Старина Новак и Грчић Манојло“*, а посебно када се Старина Новак у песми *„Жалба Старине Новака на Грујову непослушност“* јада својим хајдуцима на Грујицу:

*Пошто сам га дивно одгојио,
Неће са мном више у хајдуке,
Но с' одметнуо дијете Грујица,*

из чемерног очаја Старине Новака кипи очинска љубав:

*Сад сам пао у тешке окове.
Не знам шта ћу од живота свога!
Заиста ми дошло погинути*

Грујова непослушност се појављује и у песмама „*Старост Старине Новака*“ и „*О Старини Новаку*“ у којима се Грујо отворено супроставља своме оцу и запада у невоље из којих га Старина Новак, као превејани хајдук, ипак избављује. Новаковић Грујо се описује као делија невиђене лепоте због које успева, преобучен у ђевојку, да превари чак и црног Арапина, а због кога тешке муке трпи, да га не би издала, Туркиња ђевојка. По нарави је исхитрен и својеглав али честит хајдук који држи реч као у песми „*Старина Новак избавља Вука Жеравицу*“ казујући: *Није добро вјеру погазити.*

У песмама четврте књиге се појављује и кћер Старине Новака. По нарави је на оца, одважна и храбра. Турци су је Новаку отели још док је била дете али је она сачувала свест о свом пореклу што је чак и љутог хајдука гануло и натерало да покаже очинска осећања:

*Топле су га сузе проплануле;
И оваку ријеч говораше:
„Благо мене данас и довијека,
Кад саставих моју ђецу драгу.“*

Песме које је Милош Пекић сабрао у четвртој књизи отварају нам поглед на непознату црту лика Старине Новака. Као откриће делује сазнање да је народни певач, свесно или не, у мудрости својих стихова сместио, ненаметљиво али неспорно, још једну одредницу јунака – очинску љубав. Није довољно, дакле, посјећи Турке и бити кадар стићи и утећи, на страшном месту постојати. За истинског, попутог јунака, потребно је показати и родитељску љубав и бригу. Ово откровљерње о Старини Новаку, а истовремено префињено залажење у народну мудрост и поимање света – већ је довољно за једну књигу. Остала открића о Старини Новаку потражите сами не смећући са ума да сте привилеговани читалац јер у рукама имате прву антологију народних песама о Старину Новака коју нико није био кадар да сачини већ више од четири века.

Влада Вучинић
главни и одговорни уредник

ИСТОРИЈСКИ ЛИК СТАРИНЕ НОВАКА

Наш српски и балкански јунак, Старина Новак, живео је у 16. столећу. Овим веком започиње историјско раздобље, нови век, и многи га сматрају временом рађања модернога доба. У Европи се одвијају многобројни процеси, толико различити од средњевековља. Западна Европа је на почетку стварања свога престижа у индустријском, колонијалном и империјалном смислу. Велика географска открића нових меридијана почела су давати прве глобалне бенифите. Баштина, хуманизма и ренесансе, из 15. века већ је у подмаклој фази и даље даје истакнуте делатнике научне и уметничке мисли и прогреса. Западно хришћанство је у расколу. Настају протестанске цркве несклоне папској непогрешивости и идеалне за источник капитализма, индивидуализма и грађанске мисли. Реформација и католичка обнова донеће и крваве сукобе и ратове као прве свеевропске пошести за људски род. Развој ватреног оружја, нове војне силе и тактике успешно се уклапао у све догађаје овог столећа. Сеоске масе мењају свој положај. Више владаревом милошћу и другачијем тржишту него безуспешним бунама и устанцима. Феудализам је ушао у своју последњу, позну фазу. Стварају се династије и владари, неограничени господари, који стварају државе и империје, толико другачије од крунисаних глава средњег века. Развија се чиновнички апарат и дипломатија, где су сви у борби за своје интересе. Страх је био присутан на читавом континенту. Не само од међудржавних и верских сукоба, глади и заразних болести, које су биле и даље велика непознаница. Страх је повећао онострано и окултно и стварао је своју митологију. Највећи је био онај који је гледао шта надлази надомак капија хабзбуршког Беча...

Турско османско царство загосподарило је Балканским полуострвом и продрло је у средњу Европу. Нова империја одисала је војним феудализмом и верском компонентом ислама. Преузела је

државотворно наслеђе Туркмена, Византије и Абасидске царевине. Полако, али сигурно Орјент је завладао југоисточном Европом и претио је даљним освајањима. На апсолутизам османских султана европски владари гледали су са мешавином дивљења и престављености. Деценије века су пролазиле у владавини „Великог Турчина“, султана Сулејмана II Величанственог (Законодавца). Војно и дипломатски мешао се у све европске несугласице и нејединство. Створио је огромну државу на три континента и постао је нови господар, „пупка света“, Медитерана и Леванта. Његов животни и владарски век (66 година владавине), био је интигрантан за европске владаре, дипломате, писце и уметнике.

Српски народ и други Балканци у његово време, за живота нашег јунака Новака, већ су стотину година живели под влашћу цариградског падишаха. Масовно су били интегрисани као раја, радно сељаштво, које није било толико феудално експлатисано као у временима њихове средњевековне властеле. Многобројни појединци и заједнице уживали су читав низ повластица као припадници војних, полувојних, занатских и стражарских служби и тиме доприносили ширењу царевине. Још је већи био допринос „Абдулахових синова“, нових муслимана-конвертита из свих јужнословенски и баланских народа. У 16. веку они су били кремен-камен у походима као јањичари и спахије, као лукави везири, тумачи и преговарачи и као нови градитељи моћи империје, робовски лојални инстанбулском калифи. Султан Сулејман знао је да поштује локалне законе и адете (обичаје) и уклапао их је у исламски шеријат. Једино није био имун на дворске и харемске сплетке које су обележавале принципе наслеђивање и моћи одређених великих везира и разгранатог чиновничког и војног апарата.

Срби као „милет“, заједница православних хришћана, добили су половином века и допунску повластицу. Обновљен је патријашиски трон у Пећи. Црква је представљала народ пред

османским властима, са правима и обавезама, саборно сакупљајући Србе у једној врсти теократије под муслиманским покровитељством. У своја два века постојања, уз племенске и породичне заједнице, уз народну културу, сачувала је националну свест и спомен на стару државност.

Последњих деценија 16. столећа започиње време прилично неспособних султана. Царевина започиње своју предугачку кризу сваке врсте, пре свега финансиску и политичку. Класични период неограниченог успона царства Османа се завршио. Старина Новак је тада у својим зрелим годинама, а српски народ је под све јачим ударом експлатације.

Крајем 16. века турско Османско царствонајзад престаје успешно ширење своје власти европским просторима. Балканско полуострво постаје жариште побуна, устанака и војиште хришћанских сила против исламске царевине. Европске силе наивно верују да је Турској крај. Читаво полуострво, од Црног и Јонског до Јадранског мора, пуно је агената и авантуриста, сејача лажних нада, послатих са европских дворова који сањају поделу територија. Срби и други балкански народи су у покрету, надајући се ослобођењу. Отварало се „Источно питање“ које ће трајати вековима.

Османлије нису успеле да освоје Сисак 1593. године и тиме започиње Дуги рат Хазбуршке монархије и Турске. Рат је трајао до 1606. године и ускоро је показао своје безумно лице сукоба свих против свих, уз учешће Немаца, Турака, Мађара, Румуна, Молдаваца, Пољака, Козака, Албанаца, Татара, многобројних европских плаћеника и наравно, Срба, којих је било и на страни хришћанске лиге и још увек у повлашћеним војним редовима Османлија. Српски народ, после више од пола века, излази на историјску сцену, нажалост, не као целина, већ подељен по многим удаљеним

крајевима, жариштама буна и војишта. Почело је тешко и смутно време.

Највећи султан, Сулејман Величанствени, није више међу живима, а његов чувени велики везир Мехмед-паша Соколовић је убијен 1579. године. Човека који је утицао као трећи везир на обнову Пећке патријаршије и под чијим су великим везирством Срби уживали повластице, заменили су неспособнији и многа права почињу да се гасе. Хришћанска пропаганда је објавила крсташку војну и позвала је Србе и друге народе у акцију о којој се није много размишљало.

Уследили су многи догађаји који су узбуркали читав српски етнички простор. Подигнут је велики устанак у Банату, на Врачару су спаљене мошти Светога Саве, ускоци освајају Клис, на буну су се дигли Херцеговци и Кучи, српски патријарх Јован је у дипломатским аранжманима чак и са удаљеним шпанским двором који планира искрцавање на обале Јадранског или Јонског мора. Размишља о унији, обраћа се папи, руском цару и другим европским владарима. Хајдучке дружине се спуштају са својих горских станишта или излазе из низинских шума, пуштопољина и степа. Многостраној господи нуђена је српска круна–Сигисмунду Баторију, угарском племићу, пустолову Карлу Емануелу из Савоје, аустријском цару Рудолфу II. Устаници, међу њима многобројни Срби, прилазе влашком војводи Михалу. На крају рата показало се да су Срби добилинајмање и да су сви пре свега хтели војнике за своје уске владарске и феудалне интересе. Многи ови догађаји, услед каснијих потреса и ратова, заборављени су у историјском предању Срба.

Постојала су три средишта окупљања мартолоза, харамија, хајдука, ускока и обичне раје који су се ставили у службу европских сила и племства. Највећи сукоби у рату су били у дунавском басену–Банат, Трансилванија, Влашка, Славонија и северна

Бугарска. Затим, ту су планински предели западног Балкана и јадранско залеђе. Повлашћени и помоћни војни одреди Османлија нису више задовољни ни послушни. Из њихових редова израстају устаници, хајдуци и најамници. Незадовољно је и сељаштво, чији намети се удвостручују и утростручују.

Наш јунак, Старина Новак, рођен је у Поречу код Смедерева (данашњи Доњи Милановац), негде између 1520. и 1530. године. Рођен је на дунавској граници која је од XV века борбена крајина Угарске краљевине. После њене пропасти, Дунав је од Смедерева до Кладова и даље, средиште крајине, овога пута турске, где Срби обављају многе дужности у славу султана. Они су мартолози, шајкаши, војнуци и дербенције, ослобођени многих пореза због чувања утврђења, границе, клисура, обала, бродова и пружања помоћи у речном саобраћају. Крајем 16. века много се тога изменило на штету хришћана, што ће их и повести на стазе побуне против турске империје.

Новакови преци су можда пореклом из Старог Влаха и Подриња или из Сјенице, Требиња или Никшића. То су српски крајеви одакле су Османлије крајем 15. века насељавали влахесточаре у старој жупи Браничеву и на дунавску границу. Уживали су кнежиску самоуправу, повластице и низ обавеза и дужности. Сматра се и да је Старина Новак као мартолоз или сарахор био у служби чувања илиодржавања смедеревске тврђаве, да је дошао у сукоб са Турцима и да се одметнуо. Убрзо је био ухваћен. Живот му је поштеђен због ратничких способности. Неки историјски извори наводе да се Старина Новак потурчио, да је постао и субаша, међутим поново је дошао у сукоб са турским властима и одметнуо се у хајдуке. Пао је и у турско заточеништво из којег се избавио. По мишљењу многих тамо је у мучењу изгубио све зубе, па отуда и назив Баба-Новак. Хајдуковао је у Тимочкој крајини, али највећи део живота провео је у Босни, на Романији, где је хронотоп његове епске и легендарне појаве. Добро је изучио занат оружара

(„туфегџија“) и окупљао је и предводио многе одметнике и незадовољнике. Често је долазио до Београда, а врхунац његове војничке каријере отпочиње када се придружује влашком војводи Михају Витјазулу-Храбром.

Војвода Михај у Дугом рату борио се за ослобођење Румуна и уједињење њихових кнежевина. Заинтересован је и за устанак Срба у Банату који је брзо пропао, као и за преношење сукоба јужно од Дунава, у источну Србију и Бугарску, где народ ишчекује хришћанску силу. Највернији командант и вођа најамника је харамбаша Старина Новак.

Извори га описују као старог, али смелог генерала (прешао већ 65. годину), велике храбрости и искуства. На челу је коњице и његов одред најчешће броји 700-800 бораца, међу којима су Срби, Власи, Сикули, Молдавци, Албанци и други најамници и хајдуци. Памти се његов долазак у Влашку, 1594. године, преко залеђеног Дунава са 2000 хајдука. Херојски се држао следеће године у освајању Трговишта, Букурешта и Ђурђа. Смелост је показао у неуспешном нападу на Софију 1596. године. Поред њега, истакли су се и други Срби, као Дели-Марко и Ђорђе Рац, али само за Новака је забележено да је чувен по војничкој врлини и извежбан у ратној вештини. То су били балкански кондотијери у служби многих господара, лојални и својеглави. Плен његовог одреда је био огроман—стока, ратни провијант, храна и заробљеници за које тражен откуп. Бунио је и одводи сељаке у борбу. Хиљаде дуката и талира је задобио од откупа богатих Турака и Јевреја у похараним градовима. Михај Храбри је био веома задовољан што му Новак обезбеђује логистику армије и политичких планова.

Октобра месеца 1599. године војвода Михај је потписао примирје са Турцима. Окреће се румунским кнежевинама Трансилванији и Молдавији и тиме улази у комплот нерашчишћених односа земљишне аристократије. Следеће године

за кратко време обнавља сукоб са Турцима у Банату, па шаље свог вечитог извидника, Старину Новака, у Молдавију. Захваљујући Новаковом успешном војевању, прогласио је владавину над свим кнежевинама: Влашком, Трансилванијом и Молдавијом. То давно уједињење румунских земаља трајаће 11 месеци.

Ускоро долази до побуне ердељских мађарских племића, предвођених вероломном браћом Батори, Сигисмундом и кардиналом Андрејом. Придружују му се и многа саска протестанска господа и незадовољни најамници. Јаче су биле локалне феудалне борбе и традиције, него рат са иноверном империјом. До одсудне битке дошло је у септембру 1600. године код села Мирослава, недалеко од града Алба-Јулије. На страни побуњеника је аустријски генерал и плаћеник Ђорђе Баста, албанског порекла, рођен у Италији. Предводио је немачку и фламанску оклопну коњицу, француске и валонске мускетаре који су нанели пораз Михајевој војсци.

Неки сматрају да Старина Новак није учествовао у овој бици, да није на време дошао са трупима Михајевог сина, Николаја, из Влашке. Опет, други извори говоре да се храбро борио на десном крилу и да му је изгорела коса и брада у жестини битке. После ове пропасти, војвода Михај се ипак одржао тражећи помоћ аустријског цара. Новак га није напуштао, остао је доследан и веран и, претпостављамо, његов последњи битни командант. Као такав, успешно предводи последње акције против Пољака на северу, чија је намера била да искористе метеж ради задобијања територија.

По савету румунског војводе, Старина Новак је своје ратничке услуге понудио Аустрији, и то баш генералу Басти. Храбри је хтео подршку хабзбуршког двора Овај га је оберучке примио са 1000 коњаника и 600 пешака и послао на службу у банатски Липар, на немирној граници.

После избора Сигисмунда Баторија за ердељског војводу, мађарско племство, посебно под вођством Иштвана Чакија, свети се Србима и Сикулима у долини реке Мориш. Новак је оптужен за издајство и договарање са Турцима о наводној предаји утврђења на граници, пре свега Липове. Сам генерал Баста је био под присмотром и није ништа урадио за свог новог крајишког команданта. На племићкој скупштини, харамбаша и православни свештеник његове војске осуђени су на сурову смрт.

Варварска егзекуција Старине Новака и свештеника била је на тргу града Клужа 5. фебруара 1601. године. Џелати су им одрали кожу и живе пекли на ражњу. Поливани су водом да би се мучење што више продужило. Генерал Баста се заузима да страдалницима скрати муке. После више од сат времена, њихова тела су одвезена из града и побијена на колац. Хроничари су забележили стравичну гозбу гавранова и написали да овај чин превазилази турска зверства на срамоту хришћанске Европе.

Војвода Михај је тада био у Бечу и када се вратио у Трансилванију, побио је заставу на месту погубљења Старине Новака и новчано оглобио град Клуж. У лето те године и он губи живот. Генерал Баста извршава наређење и убија Храброг по дворским налозима. У знак одмазде, српски војвода Ђорђе Рац, у столном Београду, руши гробље племићке породице Батори, кривце за Новакову смрт.

Други рат није донео крупне последице на југоистоку Европе. Османлијско царство није изгубило територије, али престала је епоха успешних освајања. Европски и магнатски дворови чекали су нову бољу прилику. Српски народ и његова прегнућа нису дала резултате. Покренуо се на сеобе, које скоро нису заостајале за онима година касније под Чарнојевићем.

Старина Новак је био учен човек. Писао је и читао старословенски и знао је више језика својих бораца: турски, грчки,

влашки...Румунски историчар из 19. века В. А. Урекија у библиотеци града Мадрида, пронашао је један спис, који је касније публикувао. Документ се наводно односи на један крајње инспиритиван и мотивациони говор генерала Новака пред једну битку у Молдавији. Имао је прави говорнички дар, а и због тога је био популаран код своје дружине и осталих војника. Говор је вероватно измишљен у духу трактата и поука тога доба, али значајно је то што је баш стављен у уста српског харамбаше и војсковође у тренуцима трагичног расплета. Пред постојеним одредима Новак је беседио: „У борбу, другови! Ударац, о, јунаци, који треба изненадно да задамо непријатељу! Потребна је ваша храброст и ваша снага! Ако је у борби потребна храброст, сада је време да то покажете, да ублажимо наше скорашње губитке, једном славном победом и да обрадујемо тугу, са радошћу разбијања и уништења Леха (Пољака)! Ево дана, о, јунаци, у коме сваки од вас троструком снагом и жељом за победом, треба да покаже своју снагу, којом смо пребродили толико великих тешкоћа! Ево дана, јунаци, када ће се показати јунаштво сваког од вас! Имамо да се боримо за живот, за част, за отаџбину у којој смо се родили, за њиву која нас је отхранила, за кућу у којој смо одрасли, за наше жене и нашу децу, за сва добра наша! Све ћемо имати, ако то буду хтели ваше руке и ваша срца! Ко се јуначки бори, њега бог помаже! Онај који више воли срамно бекство, него славну смрт и службу у одбрану престола и земље, о, да, нека у том бекству нађе своју пропаст! Напред на непријатеља! Зрна ваших пушака могу да запуше њихове пушке, да их учине неупотребљивим... Не окрећите леђа... њихова зрна погодиће вас лакше... Смрт, а не бекство! О, не! Славну смрт, смрт храбрих... њу да тражите! Не плашите се што је непријатељ многобројнији... Нисте ли толико пута видели да победа не припада броју, него јуначком срцу. Победу не доноси мноштво пушака које пуцају... него руке које се боре, ојачане светом љубављу за земљу, за њеног војводу! У борбу! Присетите се само колико су пута Леши осетили снагу

ваших руку! И када вас је било много мање, ви сте нагнали на бекство њихове многобројне војске... Сетите се прошлогодишњих победа у Молдавији и из тих сећања узмите пример и храброст против истих Леха, које сте ви у толико сусрета победили... Њих воде исти капетани, под којима они нису побеђивали... Победа је ваша! Верујте у њу! Ви сте исти као што сте и некад били и имате исту жељу за борбом као и раније, а Новак, ваш стари капетан је са вама! У борбу, децо! Живот, слава и престо Михајла, вашег вољеног војводе, поверени су вашој верности и вашем јунаштву! Желите ли да осрамотите онога који је пренео вашу славу по целом свету? Не. Непријатељ ће побећи здробљен! Његово бекство и његово расипање осигураће Михајлову власт, а исто тако и живот, имовину, отаџбину, па чак и нашу дечицу, што вреди више од свега, вашу част и славу, јунаци! У борбу, у борбу, јунаци! Размислите, треба или да живимо славно или да умремо часно!“

Крајем 16. и почетком 17. века српски народ, предвођен Пећком патријаршијом коренито мења политику према Османској царевини. Престаје активнија сарадња и коагзистенција у империји. Турске власти су изненађене и огорчене. Овим ратом и многобројним економско-политичким проблемима завршава сеуспон и класичан период царства Османа.

ЕПСКИ ЛИК СТАРИНЕ НОВАКА

Наша усмена књижевност и митологија запамтиле су ускоке и хајдуке, нарочито круг око харамбаше Старине Новака. Народна епика око нашег јунака Новака окупља и ликове брата-побратима дели-Радивоја, синове Татомира и дијете Грујицу. Везује га за планину Романију код Сарајева: „Од Гласинца поља широкога, на високој гори Романији,“ а историја за североисточне српске крајине према или у Румунији и Бугарској. Народни певачи правили су збрку са топографијом и временима (хронотоп), мешајући планину, земљу, турску Румелију или Ромејско царство-Византију.

По историјским изворима рођен је у околини Смедерева (Пореч-Доњи Милановац), а по традицији одметнуо се у хајдуке због зулума деспотице Јерине приликом градње чувене тврђаве. Разлог одласка у хајдуке сигурно није био тај, већ, највероватније, социјални терортурског феудализма и државе. О томе нам сведоче следећи стихови:

Узех будак, с чим сам аргатовао,

Па са будаком одох у хајдуке.

Народни певач, опевајући Старину Новака, има магловито сећање на више историјских личности из различитих времена и крајева јужнословенских и балканских земаља. То је Новак Гребострек из 14. века, ратник краља Милутина; Новак Караљук из животописа деспота Стефана Лазаревића, кесар Новак од Преспанског језера, Новак Дебељак или Дебељић из пера путописаца 16. века о којем се певало већ и у том времену или румунски генерал Баба-Новак. Наш јунак је прави прототип средњовековног витеза и горског хајдука. Гуслар га описује као турског делију и мегданџију:

*На њему је страшно одијело:
На њему је кожух од међеда,
На глави му капа вучетина,
А за капом крила од лабуда,
Очи су му двије купе вина,
Трепавице од утине крило;
И он носи сабљу староковку.*

Појављује се у многим поднебљим јужнословенских земаља, у Бугарској, Македонији, Румунији, па и шире у класичним мотивима епске поезије. Налази се у свадбеним поворкама, другује са вилама, сећа се разлога зашто се одметнуо у хајдуке, има безброј мегдана, саветује сина у односу према неверној љуби и посестрими, мири свађу око деобе плена, бежи из заточеништва и оплакује смрт побратима. Хајдучки је харамбаша, понекад кукавица, брижни остарели јунак и родитељ, и налази се у многим митским и нестварним ситуацијама. Поједине песме га помињу као средњовековног витеза у пантеону српских јунака. У многим епским песмама има епизодну улогу, а појављује се и као ковач-мачар, кујунџија и крзнар.

Влада мишљење да је његов лик у поезији најцеловитије истакнут и песнички веома осмишљен. Сједињује многе мане и врлине, храбар је, непоколебљив, али је често гневан и права прзница. Љути је мегданџија, а противници су му турски зулумћари и јунаци, као и непознати борци за које често каже да су бољи од њега. Песма воли његове двобоје и велича његову бруталност и умешност:

*Посред паса – укиде га с гласа
Ни земља га жива не дочека.*

Добри познаваоци митологије откривају многе наслаге паганске традиције. Старина се намеће као бог и заштитник ратника, као словенски Дажбог–творац живота, родоначелник који непрестано штити своје потомке. Има натприродан глас, често суров и бруталан, као сви пагански богови:

*Ал повика Старина Новаче;
Како викну као да ала рикну,
Све са земље трава полијеће,
А са горе лишће опадоше.*

Народни певач ипак показује да је чувени харамбаша од крви и меса. За то је најбољи пример када пева о његовој смрти. Скрхан од бола због погибије синова и немогућности да им помогне, себи одузима живот:

*Тада маши Стари Новачина,
Маши, каже, своју стару сабљу,
Те убодете своје живо срце:
Да се знаде како сви јунаци
Стари отац сас четири сина,
Међу собом, каже, погинусмо,
А за једну, је ли, женску главу.*

Уз Марка Краљевића и Светога Саву, Старина Новак је једини српски јунак који има своје топониме у српским земљама. Најпознатија је Новакова пећина на Романији, „Новакуша“ пећина код Невесиња, затим, објекти на Старој планини, у Херцеговини, у моравском крају, Качанику, Конавлима, Подрињу... У Семберији

постоји предање да су Новак и брат Радивоје ктитори манастира Тавна.

Увек је била танка линија између хајдука као народних осветника и обичних друмских разбојника. Следећи стихови народне песме доказују више оно друго, поред чувених речи, често цитираних, о способности харамбаше Новака:

*Дочекујем Сарајлије младе,
Те отимам и сребро и злато
И лијепо чоху и кадифу
Одијевам и себе и друштво,
А кадар сам стићи и утећи
И на страшном мјесту постојати
Не бојим се никога до бога!*

Епске песме о Старини Новаку су веома бројне и забележене су код многих сакљупача у 18. и 19. веку. Представљају вероватно најпопуларнији циклус и лик код гусларских певача широм Балканског полуострва уз Баја Пивљанина, Мијата Томића и муслиманског јунака Алију Ђерезала. По процени стручњака и познаваоца наше усмене књижевности, њих има око две стотине, убрајајући многе верзије и варијанте разних гуслара и приповедача из скоро свих јужнословенских крајева. Новак и његова хајдучка чета појављују се и у лирској поезији. О њима сепева на свим дијалектима штокавског говора. Најпознатије и уметнички највредније су из Вукових записа и збирки. Познато је да Караџић пише о својим певачима и да је имао можда најталентованије казиваче у бурном времену Српске револуције. Песме о Старини Новаку и његовом хајдучком кругу бележио је код Старца Милије, Тешана Погруговића, Стојана Хајдука, Старца Рашка, Слепе Живане,

поп Филипа, Марка Утвића, Максима Шкрљића и, најпознатију – „Старина Новак и кнез Богосав“, од слепог Личанина Гаје Балаћа. Најстарији записи из 16. 17. и 18. века долазе нам из Дубровника и осталог јадранског приморја и његовог залеђа. То су већином песме дугог стиха– бугарштице, познате више као хронике стварних догађаја. Међу њима јединствена је песма из дубровачког рукописа – „Како је Новаку утекла вила, његова љубовца“, сачувана од Валтазара Богишића. Песма дугог стиха има пре свега има лирски и епски карактер. У чувеном Ерлангенском рукопису са почетака 18. века о Новаковићима има десет песама. После Вукове епохе највише нам долазе забележене песме са подручја Херцеговине, Црне Горе и Босне. Песме са краја 19. века, представљају позне, лошије варијанте. У овом корпусу народних умотворина, достојних правог циклуса песама, треба рећи да постоје и десетине на македонском, бугарском и румунском језику. Најновија теренска истраживавања фоклориста са почетка нашег века показују да његов лик и даље живи и да је један од омиљенијих јунака.

У граду Клузу, у Републици Румунији, 5. фебруара, на дан и место погубљења Старине Новака, 1976. године, подигнут је бронзани споменик у част Србину, Старини Новаку, најбољем команданту, румунског националног јунака Михаја Храброг. Тим за Музеј Основне школе „Старина Новак“ је у пројекту изградње споменика балканском јунаку Новаку, на старој Палилули у истоименој његовој улици. Надамо се да ће до реализације пројекта доћи поводом стогодишњице наше школе, 2022. године.

ЖАЛБА СТАРИНЕ НОВАКА НА ГРУЈОВУ НЕПОСЛУШНОСТ

Жалбу чини Старина Новаче,
Кад се одметну гори Романији
Су његова тридесет ајдука:
„Браћо моја, тридесет ајдука,
Да ви вакат и вријеме кажем,
Што ме данас спремиу ајдуке:
Орах, копах не даше ми Турци,
Пасах овце, поклаше их вуци,
Узех пушку, одох у ајдуке;
Ево има седам годин' дана,
Од како сам на Херцеговини;
Робих, палих, а сијекох главе.
На се дадох гору Романију
И проклетом друму чавленку,
Куд путују од Удбине Турци
А пут турске Фоче и Таслице.
Све разбијах цареве мирије
И сјека` сам по друмова Турке.
Ево, браћо, сада да ви кажем:
Настаних се каменој пећини
У пространу гору Романију;
Имах брата чичу Радивоја
И Грујицу јединога сина,
Ту живјесмо да седам година.
Грујицу сам одгојио сина,
Пошто сам га дивно одгојио,
Неће са мном више у ајдуке,
Но с` одметну дијете Грујица,
Остави ме гори Романији.
Браћо моја, тридесет ајдука!
Више јесам јунак остарио,
Остарио мегдан оставио;

У Грујицу не надам се сина,
Радивоје чича преминуо.
Сад сам пао у тешке окове.
Не знам шта ћу од живота
свога!

Заиста ми дошло погинути
И причекат` Крајиновића Муја,
Кад наиђе од турске Удбине.
Да он Фочи иде и Теслици,
Да он носи цареве мирије,
Нећу ли се ш` њиме удесити,
Нећу ли му главу погубити,
Или моју туна оставити.“

Но га теше тридесет ајдука:
„Немој тако, Старина Новаче,
Ево тебе тридесет ајдука
Мјесто сина Новаковић Груја.

Штогађ речеш све ћемо
слушати,
Кудгађ речеш сви ћемо одити.“
И на томе, те, га уставеше
И не иде да чека Турчина,
Но остаде гори Романији.
Старост га је веља приклопила,
Ма га служе тридесет ајдука,
Све га служе ка` но` оца свога
Мјесто сина Новаковић Груја.

СТАРОСТ СТАРИНЕ НОВАКА

Јесте л` чули гору Романију
И у гори вука и ајдука?
Тамо има зелена планина
И у њојзи студена пећина,
То је кућа Старине Новака,
Великога српскога јунака.
Шњиме живе два његова сина,
Једно Грујо, друго Татомире
И брат његов дели Радивоје,
И још више шездесет ајдука,
Све јунака мрка и једнака,
Од зла оца и од горе мајке.
Једног дана усредљета било,
Изашли су пред пећину били,
Па играју игре на планини,
Ту скакаху скока јуначкога
И бацаху камена с рамена.
А Стари се Новак одвојио,
Па сам сједи без иједног друга,
На десну се ослонио руку,
А много се јунак удертио,
Јаран гледа ће момци играју,
А Ново је много остарио,
Оставио игру и мегдане,
Па је њему жао насвијету.
А то виђе Бороје ајдуче
Па он јунак код Новака дође
И овако њему проговара:
„Арамбашо, Старина Новаче!
Што си се тако удертио?
Која ти је голема невоља?
Доста има руха и оружја,
Има блага и за црна врага

И још ову ваљану дружину.
Везиром си себе начинио,
Не признајеш ни цара ни
 ћесара,
Не бојиш се никога до Бога.
Па је мени данас најжалије
Што си ми се данас удертио!“
А Стари му Ново говорио:
„О мој друже, Бороје ајдуче !
Видиш, брате, е сам остарио,
Ја не могу на очи гледати,
Нити оштром сабљом ударити,
Ни на лаке ноге потрчати,
Зато сам се данас удертио.“
У ријечи у којој су били,
Дођоше му два горска ајдука,
Што чуваху на планини стражу
И овако говороше Нову:
„Арамбашо, наше чете главо!
Ево иду три стотин` Турака,
Они гоне три товара блага,
Пред њима је Пашић Сарајлија
Из лијепа шехер Сарајева,
И са ш њиме црни Арапине,
Пашићу је Богом побратиме.
Би требало да их дочекамо,
Но је јака сила у Турака,
На коњима под добрим
 оружјем,
Нас је мало бисмо изгинули.“
То зачу Новаковић Грујо
И његова уздана дружина,

Дотрчаше Староме Новаку
И овако њему говорили:
„Аман, Ново, да их дочекамо!“
А Стари је Ново говорио:
„Не лудујте, моја ћецо драга,
Јер можемо лако изгинути,
Од Турака да их Бог убије,
Но нек с врагом иду низ
планину!“
Они моле ни им је залуду.
Наљути се Новаковић Грујо,
Па дружини `вако говорио:
„Ко ће са мном нека иде за
мном!
За то баба послушати нећу,
Да би знао да ћу погинути.
У Старога ни уздања нема,
Ни уздања ни доброга знања,
Но нек сједи нека кућу чува.“
Па полеће право низ планину,
А са њиме остала дружина.
Сам остаде Ново пред пећину,
Готове му сузе да ударе.
Кад ајдуци у гору дођоше,
На троје се они раздвојише,
На троје је све по двадесет
стало,
Са првијема дели Татомире,
Он ће први да зађеде кавгу;
Са другијима дели Радивоје,
Да дочека Турке на крајеве;
А на треће Новаковић Грујо,

Ће су оне многе распутнице,
Да му нико утећи не море.
У то силни ударише Турци,
Дочека их дели Татомире,
Убише се Турци и ајдуци;
Но их силом Турци освојише,
Што побише а што рашћераше,
Татомира жива уватише,
Свезаше му обадвије руке,
Па га гоне стрмо низ планину.
Дочека их дели Радивоје
На крајини у гори зеленој.
Побише Турци и ајдуци,
Но их Турци силом освојише,
Што побише а што рашћераше,
Радивоја жива уватише,
Бијеле му савезаше руке,
Па га гоне право низ планину.
Дочека их Новаковић Грујо,
Побише Турци и ајдуци,
Ема Турци силом освојише,
Што побише а што рашћераше,
А Грујицу жива уватише,
Свезаше му пребијеле руке,
Поћераше право низ планину.
Глас допаде Староме Новаку:
„Зло да ти је, горски
харамбаша!
Дружина ти листом погибоше,
А ти сједиш да те Бог убије!“
Кад зачуо Старина Новаче,
Удари се руком по кољену:

„Вајси мени до Бога милога,
Што ме данас нађе изненада!“
Па поскочи на ноге лагане,
Па изведе дебела дорина
И понесе убојно оружје,
А помену Бога милоснога
И још зове Богом посестриму,
Посестриму вилу нагоркињу,
Па појаха дебела дорина,
Па по трагу поћерао Турке.
Какав бјеше, Боже теби фала!
На њему је кожук међедина,
А на главу капа од три вука,
Подно ње су орлушине крила,
У руке му сабља старковка,
Преко крила тешка топузина,
Још гадаре с обадвије стране!
Иде Ново као вјетар горски.
Тако сахат један претурио,
Ни Турака нити од њих гласа,
Нити кога има од хајдука.
Кад на други сахат наступио,
Ту каоди мртве и рањене,
Побратиме, Турке и хајдуке.
Док на трећи сахат доходио,
Ту сустиже некол’ко Турака,
Они воде дели Татомира
И бију га бичем пакленијем.
Ш њима Ново затурио кавгу,
Па се бије на мејдан јуначки,
Од једнога по двојицу гради,
Сабљом бије, а доратом гази,

А пернијем буздованом туче.
Ту рашћера тај алај Турака,
На друму му нико не остаде,
До свезана сина Татомира,
Њему Ново везе прекинуо
И на њега ршум учинио:
„А сад, сине, рђа те убила!
Да би кога још затекли жива.“
Кад су мало понапријед били,
Ту су други алај достигнули,
Они воде дели Радивоја
И бију га бичем пакленијем.
Ново виче к`о да јелен риче,
Пролама се гора Романија:
„Станите, Турци, нијесте
утекли!“
Па са њима цењак затурио,
Поред њега дели Татомире.
Од Турака јаде учињеше,
Што побише а што рашћераше,
На друму им нико не остаде,
До везана дели Радивоја,
Њему Ново везе прекинуо
И на њега ршум учинио:
„Радивоје, црн ти образ био!
Сад напријед да би достигнули
И мојега Грују избавили,
Без њега ми живовања нема.“
Па напријед сва три полећеше,
Докле трећи алај достигоше,
Надно саме горе Романије
На погледу поља великога,

Бе гоњаху Новаковић Груја,
Везанијех рука наопако.
С једне стране црни Арапине,
С друге стране Пашић
Сарајлија,
Све га бију бичем пакленијим.
Кад то виђе Старина Новаче,
Он на Турке вику учинио:
„Станте, Турци, нијесте утекли!
Лако ви с ђецом перушати,
Но је мука Нова дочекати.“
Па у Турке јуриш учинише,
Ту се многа крвца пролијевала.
А што ћу ти дуљит` лакрдију,
Ту све Турке врагом учинише;
Још остао црни Арапине,
С побратимом Пашић
Сарајлијом.
Кад виђаше што уради Ново,
Плећи даше а бјежати сташе.
А кад Ново до Грујице дође,
Те Грујици опростио руке,
Он напријед проћера дорина,
Па дозива Пашић – Сарајлију:
„Причекај ме, Туре, на мегдану!
Срамота је бјежат` са мејдана!“
Кад то зачу Пашић Сарајлија,
Он поврати својега вранчина,
Па овако Турчин проговара:
„Оди ближе, Старина Новаче,
Да јуначки мегдан дијелимо.“
Кад се ближе примакнуо Ново,

На оштре се сабље ударише,
Куд удари Старина Новаче,
На двије па поле пресјекао.
Но побјеже црни Арапине,
Кад се Ново на невољи нађе,
Те га с коњем достигнут` не
море,
Он га гађа перним буздованом,
Враг догоди Арапа погоди,
Накатице међу лопатице.
Ту долеће Новаковић Грујо,
Те посјече црна Арапина
И узе му коња и оружје.
Отален се натраг повратише,
Сијекући уз планину Турке,
Узимљући коње и оружје
И рањене од горе ајдуче.
Кад су били у један пропланак,
Крвав јунак украј пута лежи,
На њега су многе ране љуте,
Но га Ново ништа не познаје,
Оно бјеше Бороје ајдуче,
Па Новаку тако говорио :
„Јеси ли се, Ново , наљутио,
Што нијесмо тебе послушали?
Ја те молим као старијега,
Исправиме ме из крви јуначке,
Тешки су ми јади дојадили“.
`Оће Ново, а да како неће,
Па га диже из те крви многе
И Ново му тако говорио:

„Мој Бороје, вазди вјерни
друже!

Би л` ми мога ране пребољети,

Да те носим у моју пећину

И да зовем вилу посестриму,

Те да бере биље свакојако,

Како би ти ране оздравиле?“

Проговори рањени ајдуче:

„Не могу ти ране пребољети.

Никакво ми биље не помаже,

Но те молим, горски арамбаша,

Опрости ми наше друговање!“

То изусту, а душу испусти

И ту га је Ново укопао,

На лијево украј друма пута,

Насред равне горе Романије;

Па он оде гори и пећини

И дође му само десет друга.

Сједе Ново уз камен студени,

Па овако говорио сину:

„Видиш, сине, што си учинио

И дружину своју изгубио?“

То је било кад се учинило.

Нема кише без мрког облака,

Ни јунака без Старог Новака.

СТАРИНА НОВАК ИЗБАВЉА ВУКА ЖЕРАВИЦУ

Проумилио сужањ у тавницу.

Чији је сужањ? Чија је тавница?

Србин сужањ. Латинска

тавница.

Сужањ један Вуче Жеравица,

А тавница краља Мијајила

Мијајила краља од Млетака.

Проговара из тавнице Вуче:

„Мијајило, краљу од Млетака!

Пушти мене из ледне тавнице.

Ако мене нећеш отпуштати,

Кунем ти се, а вјеру ти дајем,

Ја ћу писат` књигу на ујака

На ујака Старину Новака

И рођака Новаковић Груја,

Што имају триста четника

У Клисури и у Романији

И они ће мене избавити

И Млетка ће твога раскопати.“

А Латинин краље проговора:

„О ајдуче, Жеравице Вуче!

Ја ћу брзо послат` четнике

У ту стару гору Романију,

Те ће твога уватит` ујака

Твог ујака Старину Новака

И рођака Новакова Груја,

Довести ће оба у тавницу,

У тавницу у једну каницу.“

Па притвори Вука у тавницу.

Опет Вуче из тавнице виче:

„Немој, краљу, срамота те било.

Ја нијесам нигда научио,

Подносити ледне тавнице,

Но све с четом ићи кроз
градове
И робити куле и дућане
И узимат` из Латина благо.
Латини ме не би уватили,
Да нијесу благо подложили,
Четнике моје подмитили,
Те на вјеру мене преварили
И у твоје руке дотурили.“
А краљ њему јасно одговара:
„Комљане, Жеравице Вуче!
Ја не жалим блага и дуката,
Па да такве поватам ајдуке.
Тек` добавим Груја и Новака,
Сва три ћу вас онда објесити.“
Шета јадан по тавници Вуче,
А све мисли што ће и како ће,
Па добави перо и артију,
Па бијелу књигу начинио,
А поздравља свог мила ујака
И рођака Новакова Груја:
„Мој ујаче и мили рођаче!
Јесте л` чули, је л`ви неко казо`,
Ђе Латини подвалише благо,
Четнике моје подмитише,
Четници мене преварише,
У латинске руке дотурише
И ево ме у ледној тавници,
У тавници краља Мијајила,
Па ме држи у ледној тавници,
Ђе не могу живјет ни умријет`.
Порадите мене избавите
Из тавнице краља Мијајила.“
Па кад такву књигу направио
Намоли се на тавнички пенџер,
Те се криви на тавнички
пенџер,

А дозива сивог сокола:
„О соколе, Богом побратиме!
Дођи мени у ледну тавницу!“
Соко сиви Вука разумио,
Те долеће Вуку у тавницу.
Вук књигу шаровиту дава
Па га оде сјетовати Вуче:
О соколе, мио побратиме!
Носи књигу гори Романији,
Кад излетиш из Млетка бијела,
Немој лећет` ниско изнад
града,
Но полети небом у висине;
Латини ће тебе опазити,
Па те `оће гађат` топовима,
Па кад будеш горе у облаке,
Топови те неће дотурити;
Па полети земљом и свијетом,
Док долетиш гори Романији
И клисуру каменој пећини,
Ђе `но стоји Новак и Грујица.
Извесе се горе у облаке,
Јер се бојим `оћеш погинути;
Па кад будеш горе у облаке,
Писнут ћеш неколико пута.
Они ће те гађат` из пушака
И сви ће се теби зачудити.
Кад престане огањ из пушака,
Пушти књигу међу четнике.“
Па кад га је Вуче сјетовао,
Соко сиви књигу доватио,
Па полеће горе у облаке;
Латини га одмах опазише
И на њ пале тридесет топова.
Тако њима Бог и срећа дала,
Те Латини њега не убише.
Соко лети земљом и свијетом,

Докле дође гори Романији
 И клисури каменој пећини,
 Ђе `но стоји Новак и Грујица.
 Извио се соко у висине.
 Стаде писка сивог сокола.
 Грујова га чета опазила,
 Па га стаде гађат` ђефердарим`.
 И ту му је Бог и срећа дао,
 Ниједна га пушка не довати.
 Пошто био плутон престануо,
 Пушта соко књигу испод
 крила;
 Паде књига међу четнике,
 Четници књигу доватише,
 Понијеше Новакову Груји.
 Па кад Грујо књигу доватио,
 Те видио што му књига пише,
 Грозне су га сузе пропануле.
 А то виђе Старина Новаче,
 Па говори свом Грујици сину:
 „О Грујице, мој милосни сине!
 Окле ти је књига допанула,
 Те си грозне сузе упуштио?“
 А Грујица њему проговара:
 „О Новаче, мој мио бабајко,
 Ево књиге од сестрића твога
 Од несретног Жеравице Вука.
 Ево доша` у ледну тавницу
 У проклету Млетку бијеломе,
 У тавницу краља Мијајила.
 Ево куми у књигу бијелу,
 Да радимо њега избавити.
 Кад не бисмо њега избавили,
 Брзо ће га краљ објесити.
 Но што ћемо, Старина Новаче?
 Ваља радит` да га избавимо,
 Па да бисмо оба погинули

И свих триста наше четника.
 Ја бих река` да ме послушате,
 Да сигурам мене и дорина,
 Па да са четом идем кроз
 градове,
 Докле мору дођем на обалу.
 Радићу се мору претурити,
 Да уводим Млетка бијелога.“
 А Стари га погледао криво
 И овако њему говорио:
 „А луд ли си, мој Грујице сине,
 Луде ли си главе и памети!
 Није ласно кроз бродове проћи,
 Ни уводит` Млетка бијелога!“
 Па скочи на ноге лагане,
 Прођета се Стари кроз пећину,
 Све мислио, па се домислио
 И Грујици ријеч беседио:
 „Ја ћу ићи, мој Грујице сине!
 Нећу коња, нити ћу оружје,
 Но ћу обућ` просјачко ођело,
 Па ћу ићи сентом кроз
 градове.“
 Како река; на ноге скочио
 И просјачко обуче ођело,
 А наради дренову тољагу,
 Учини се убожан просјаче,
 Па га ето сентом низ градове.
 Он не проси гроша ни динара,
 Само леба да се њиме рани.
 Дође Стари мору на обалу,
 На обалу мора починуо,
 Па све гледа тамо и овамо,
 Неће л` виђет` брода ил` ђемије,
 Не би ли се како увезао,
 Да пролази Млетку
 латинскоме.

Али му се даде погледати,
Морем лети дрвена ђемија,
Гледа Новак кад ће крају
прићи.

Мало било дуго не трајало,
Док ђемија крају прилазила,
У ђемији тридесет Латина
И пред њима Латинче Јованче,
То син мио краља Мијајила.
Па кад крају лађу прићераше,
Ту Новака стара угледаше,
Па говори Латинче Јованче:
„О Бога ти, дурдермете стари!
Дај нам пружи бијелу тољагу,
Да прикупим при крају ђемију.“

А кад их је Стари разумио,
Па им пружа бијелу тољагу,
А Латини коноп дотурише,
Увати им коноп на тољагу,
Па при крају прикупи ђемију;
Па изађе тридесет Латина
И сред њима Латинче Јованче.
Посједаше поред мора сиња,
Извадише пива и јестива
И давају Старини Новаку;
Па пошто су били починили,
Говорио Латинче Јованче:
„О Бога ти, дурдемете стари,
Ти окле си, од земље који си
Докле ли се јеси потежио?“
А Стари му оде бесједити:
„Ја сам отуд од Ерцеговине.
Немам кућу, а немам баштине,
Немам сина и брата рођена,
А старост сам грдну допануо,
Па све просим те се љебом
раним.“

Тада рече Латинче Јованче:
„О Бога ти, дурдемете стари!
Би ли мога` с нама полазити
Пут питоме горе Романије?
Ми тражимо Старину Новака
И његова дијете Грујицу.“
Тада њима Новак одговара:
„Ја сам чуо Груја и Новака,
Ма не могу с вама полазити,
Тешко ви је мени издржати:
Јести могу по дванаестора,
Носит` могу седамдесет ока.“
Латинима још милије било,
Да им носи тајин кроз градове,
Те Новака одмах наранише
И љеба му доста упртише.
Ето ти их лако полагаано,
Док градове многе пролазише,
У питому Босну улазише.
Док дођоше гори Романији,
Поведе их Новак у алугу;
Ту велику ватру налозише
И ту су се добро угријали.
Тада виче Латинче Јованче:
„О Бога ти, дурдемете стари!
Би ли знао клисуру – пећину?“
А старац му оде бесједити:
„А луд ли си, јадан Краљевићу!
Што ти мене за пећину питаш?
У Груја је триста четника.
Што би мога` њима учињети?“
А говори Латинче Јованче:
„Каж ми, дурдемете стари,
Ја ћу ласно њима ударити.“
Опет Новак њима одговара:
„Сједи море, да препочинемо.
Ако Грујо из пећине крене,

Вазда иде у лов у планину,
 Неј ли виђет` његове ајдуке,
 Неј ли му их подмитити
 благом.“
 Зато су га били послушали,
 Па поспаше у гору Латини.
 Сину Новак као муња жива,
 Па Грујици до пећине дође,
 Све му је што је и како је каже.
 Грујо скочи, а викну ајдуке,
 А пред њима Старина Новаче;
 Па их оде Новак сјетовати:
 „Полагано да их поватамо.
 Разредимо кроз гору ајдуке,
 Разредимо да их уватимо.“
 То рекоше, па се послушаше,
 Уватише тридесет Латина
 И свакоме савезаше руке,
 Поведоше у ледну пећину.
 Тада пише Новаковић Грујо:
 „Латинине, Мијајило бане!
 Ево твога у пећини сина
 И његово тридесет Латина;
 Но ми пушти мојега рођака
 И дадни му три товара блага
 И дадни му лаке пратиоце.
 Ако ли га нећеш оправити,
 Твојега ћу сина погубити
 И све твоје тридесет Латина.“
 Па кад такву књигу начинио,
 Латинче је једно оправдио,
 Да понесе књигу шаровиту.
 Па кад краљу књига допанула,
 Те видео што Грујица пише,
 Грозне су га сузе пропануле;
 Па на млађе вику учинио,
 Да доведу Вука из тавнице.

Млађи бише те га послушаше,
 Из тавнице Вука доведоше,
 Па му краље мјесто начинио
 И погледа Жеравицу Вука,
 Па му краље оде говорити:
 „Ево, Вуче, ти си погодио,
 Ево мога сина код Новака,
 Но ми пише да се мијењамо.“
 А Вук сужањ њему одговара:
 „Мука ти је мени, краљу, поћи.
 Ти си мене, краљу, излучио,
 У најдубљу турио тавницу.
 Ја не могу поћи Романији,
 Што ми доро неће понијети,
 Да свакога дарујем ајдука:
 Свакојему токе и доламу
 И по једну пушку из Млетака
 Од твојега новог оружја
 И одвише три товара блага.“
 Даде краљу ријеч не чињаше.
 Дава тајин Жеравици Вуку.
 Жеравицу преођену Вука
 Свог у срми и у суво злато.
 Отален се Вуче подигао
 И поћера три товара блага
 И оћела за триста ајдука,
 А краљ Вуку даје пратиоце.
 Ето Вука лако, полагано,
 Док дошао гори Романији,
 А кад Вуче Романији дође,
 Сретоше га браћа и ајдуци
 И велики шенлук учињеше,
 Ђе им дође из тавнице Вуче.
 Ту су дивно дочекали Вука,
 А Вук сваког даривао друга.
 Тада Вуче говори Новаку
 И рођаку Новаковић – Груји:

„А што ћемо сада од Латина?
Ја бих, браћо, да их посјечемо
И погубим сина краљевога.“

Одиста их погубити `ћаху,
Но не даде дијете Грујица,
Но оваку ријеч проговара:
„Није добро вјеру погазити,
Но пуштимо жива свакојега.“
Тако рекли, тако учињели
И пустише жива свакојега.

НОВАКОВИЋ ГРУЈО И АРАП У ЛИЈЕВНУ

Вино пију тридесет ајдука
У пространој гори Романији
У пећини кући од камена,
Међу њима Старина Новаче,
Служи вино Новаковић Грујо.
А када се напојише вина,
Те од вина ћеиф ухватише,
О свачему говор поведоше.
Нешто рече Старина Новаче:
„Браћо моја, од горе ајдуци!
Ево дође честит Митров данак,
Вет са горе сападе листина,
А напада снијег и китина,
Ми немамо гроша ниједнога;
Како ћемо зиму презимити
Од Митрова до Ђурђева дана,
Док се гора преобуче листом,
А рудине травом ђетелином,
Док приспије јагње за заклање
И море се свуда путовати
И спавати подвисоке јеле?
Него браћо, од горе ајдуци!
Је ли мајка родила јунака,
Ја ли сестрица брата одгојила,
На пречисто ђевојачко крило,
Мушкијем га опасала пасом,
Јуначкијем дозивала гласом,
Да отиде у Лијевна града,
Да уводи од Лијевна Турке,
А што зборе од Лијевна Турци:
Смијемо ли зиму зазимити
У пећини, кући од камена?“
А кад зачу тридесет ајдука,
Све паниче, нико не покличе,

Неко броји пуца низ њедарца,
Неко гледа свијетло оружје,
Да га није рђа поганула;
Неко гледа ђетелину траву,
Како трава на одвојке расте
Као дојке у добре ђевојке;
И ту мајка не роди јунака
Без сокола Новаковић-Груја,
А он бабу оде говорити:
„О мој бабо, Старина Новаче!
Што ти тражиш бољег јунака
Од Грујице мила сина твога?
Ја ћу поћи у Лијевна града
И уводит` од Лијевна Турке,
Чисте ћу ти донијети гласе.“
То кад рече, на ноге скочио,
По сриједи пушку приватио,
И с дружином, па, се поздравио
И окрену пут Лијевна града.
Куд он иде у Лијевно сиде.
Ноћно, Грујо, уће у Лијевно.
(И прије је туне долазио),
Има, Грујо, Богом посестрину,
Посестрину, крчмарицу Мару;
Па закуца алком на вратима,
А Мара му отворила врата.
Грујица јој добро вече виче.
Позна Мара побратима свога,
Руке шире, па с` у лице љубе,
Питају се за мир и за здравље.
Узеше се за бијеле руке
И одоше на чардаке горње.
Ал` да видиш Новаковић-Груја,
Кад је сиио и одпочинио
И добро се трудан напојио,
Па говори крчмарици Мари:
„Посестримо, крчмарице Маро!

Састави ми просјачко ођело,
`Оћу сјутра уводити Турке.“
Леже Грујо санак боравити,
А Мара му саставља ођело.
Кад ујутру јутро освануло,
Уранио Новаковић Грујо,
Умио се и Богу молио,
Па обуче просјачко ођело,
А он склопи алку око врата,
О рамену струњу зобничину,
А у руке просјачкога штапа,
Па он пође кроз Лијевна града
И он стаде уводити Турке.
Све узима по једне опанке
И у ћесу по тесту фишека
И у пушку питомо кремене;
Не узима у једном дућану,
Но узима на више дућана,
Да се не би когођ осјетио.
Намера га намјерила била,
Дође Грујо пред кафу велику,
Ђе бијаху аге од Лијевна,
Сједе, пију, разговарају се.
А да видиш Новаковић-Груја,
Он овако оде говорити:
„А за Бога, аге од Лијевна!
Ради Бога и овог свијета,
Скидајте ми алку око врата!“
А веле му аге од Лијевна:
„Јадан сужањ, коме ли си
дужан,
А те носиш алку око врата?“
А запишта Новаковић Грујо:
„Ја сам сужањ, много јада
дужан
По три пута по триста дуката.
Бог убио Старину Новака

И његова мила сина Груја,
Они мене на друм ухватише,
Склопише ми алку око врата
И турише мене на откупе.“
А кад чуше аге од Лијевна,
Па овако сташе говорити:
„Немој клети Старину Новака
И његова нила сина Груја,
Ми ћемо ти алку откачити;
Но поздрави Старину Новака
И његова мила сина Груја,
Нека сиде у Лијевна града
И погуби Арапина црна,
Арапина тешка зулумћара,
Што је тежак зулум навалио:
Сваку ноћцу по јалову овцу
И фуруну љеба бијелога
И по чабар вина црвенога,
По кондијер жежене ракије;
Још по једну лијепу ђевојку,
Да је Арап под шатором љуби.
Па и то би с јадом опростили,
Но се не да ником оженити,
Ко с` удаје тридесет дуката,
Ко се жени тридесет и четири.
Па и то би са јадом опростили,
Него узме лијепу ђевојку,
Те је Арап под шатором љуби.
Поздрави нам од горе ајдуке,
Нека смакну земљи зулумћара,
Даћемо му благо небројено.“
Па му аге благо положише
И скидоше алку око врата.
Тад се Грујо натраг повратио
Код Марије своје посестрима,
Па се свуче, те се преобуче.

А кад акшам ноћца настанула,
По сриједи пушку прихватио
И отиде гори Романији.
Када Грујо дође у пећину,
Туна нађе Старину Новака
А и њино тридесет ајдука;
Све им каже што је и како је
И овако Грујо проговара:
„О мој бабо, Старина Новаче!
Да пођемо у Лијевна града,
Да скинемо земљи зулумћара.“
А вели му Старина Новаче:
„А луд ли си, мој Грујице сине!
Арапи су големи јунаци,
Није ласно погубит` Арапа.“
А вели му дијете Грујица:
„О мој бабо, Старина Новаче!
Ако ћеш ми изум одобрити,
А ја ћу се цура начинити;
Јер ја немам браде ни бркова,
А повешћу тридесет ајдука,
Да ми биде тридесет сватова,
Да ме младу воде кроз Лијевна.
Виђеће нас црни Арапине,
Изићи ће нама у сретање.
Да он отме лијепу ђевојку;
Таду ћу га, бабо, преварити
И Арапу главу погубити.“
А Стари му изун допуштио.
Тада Грујо на ноге скочио,
Па се свлачи, те се преоблачи,
Па ајдучко руво одбачио,
Ђевојачко руво приватио;
Обуче се Новаковић Грујо,
Начини се лијепа ђевојка.
Поврх свега зелену малвуту,
А пода њу сабљу припасао,

Па поведе тридесет ајдука.
Начини се тридесет сватова,
А да Груја воде кроз Лијевна.
Кад сидоше до Лијевна града,
А пјевају од горе ајдуци,
Као да су кињени сватови.
Е мишљаху нико не чујаше,
А то зачу Арапка ђевојка,
Арапкиња, сестра Арапова,
Па сагледа киту и сватове,
Међу њима лијепу ђевојку,
Како јој се згодна ичињила,
Па од земље на ноге скочила,
Па дозива Арапина црна,
(Који јоште санак борављаше):
„Устај брате, црни Арапине!
Ев` одавуд ките и сватова,
Они воде лијепу ђевојку.“
А Арапин санак борављаше,
Али санак, али суђен данак,
Па од земље главу не дизаше;
Шћаше проћи кита и савтови,
А кад виђе Арапка ђевојка,
У Арапа ногом ударила:
„Дир с` Арапе, биволице црна,
А да видиш најљепшу ђевојку!“
Тада Арап на ноге скочио,
Па појаха витку бедевију;
Каква му је заклали је вуци,
Пред џамију ће клањају Турци:
Штрка, мрка миј нос
брњатаста,
У обадва ока чакараста,
Висока је ка` јела зелена,
А дуга је ка` и крпа платна,
На два ува два гаврана црна,
А на ункаш од међеда глава.

Арап биче, кобила риче,
А све гракћу два врана гаврана,
А мумла му од међеда глава.
А кад зачу тридесет сватова,
Престаре се сваки од Арапа,
Плећи даше, а бжежати сташе.
Сам остаде Новаковић Грујо
На гаврану коњу од мердана;
Њему дође Арапине црни,
Па кад виђе лице у Грујице,
Он овако оде говорити:
„О ђевојко, ти ми сретна била!
С тобом ћу се јунак оженити.“
Па за дизгин привати гаврана,
Да на њему поведе ђевојку.
А да видиш од горе ајдука,
Он са нога баци јеменлије,
А под собом устави гаврана.
Стари вранац ка` и камен
станау.
Зачуди се црни Арапине,
Па овако оде говорити:
„О ђевојко, да то јади нађу!
Од шта си се тако узбешила?
А дајем ти моју вјеру тврду,
Ранићу те медом и шећером,
Облачити свилом и кадифом.“
А Грујица оде говорити:
„Господару, Арапине црни!
Нијесам се ништа узбешила.
Нећу стећи бољег господара,
Но ми спаде са ноге јеменлија
И одлеће у зелену траву,
Но те молим као господара,
Из траве ми додај јеменлију.“
А Арап се гротом посмијева:
„О ђевојко, мени сретна била!

Зашто жалиш са ноге
јеменлију?
Златне ће ти Арап набавити.“
А Грујо му тихо проговара:
„Господару, Арапине црни!
Ја сам чула ће причају људи:
Имаш сестру Арапку ђевојку,
Прекориће и мене и тебе:
А што ће ти ова босонога,
Не умије носит` јеменлије,
А камоли ићрам учињети?“
Но те молим као господара,
Додај мени с ноге јеменлију.“
Превари се Арапине црни,
(А за ајтер лијепе ђевојке),
Па одјака витку бедевију,
Да из траве узме јеменлију.
Ал` да видиш из горе ајдука,
У ајдука добро `итра рука,
Док му прну зелена малвута,
А испод ње крива посјеклица,
Те удари црна Арапина,
На довату по црноме врату,
Те му русу посијече главу.
Па поведе од горе ајдуке,
А ајдуци као горски вуци,
Долећеше Новаковић-Грују,
На Арапов шатор ударише,
Исјекоше тридесет Арапа
И његово благо покупише.
Туна бјеше тридесет ђевојака,
Које Арап љуби под шатором,
Ајдуци им слободу дадоше.
Глас допадне у Лијевна града,
Ђе Грујица посјече Арапа
И укида земљи зулумћара.
А кад чуше агеод Лијевна,

Изадоше из Лијевна града,
Изнијеше небројано благо,
Дароваше Новаковић-Грују.
Оде Грујо гори Романији.
То је било, кад `но се чинило.

ГРУЈО НОВАКОВИЋ ИЗБАВЉА ПОБРАТИМА

Процмилио сужањ у тавници.
Чији сужањ? Чија је тавница'
Јадан сужањ Сријемац Никола,
А тавница паше бањалучког.
Уфати га паша бањалучки,
Па га бачи ладној тавници.
Умили Нико три бјела дана
И три тавне ноћи без
престанка.

Умили Нико до Бога се чује,
Бања Луку забун учинио
И овакву пјесму запјевао:
„Болан био, пашо бањалучки,
Да ти знадеш шта м` имаде
мајка.

Мајка иматри магазе блага,
Два у жуто, а трећи у сребро,
Све би мајка за јединка дала.
Мајка има три стотин` чивчија,
Све чивчија младијех кметова,
Све би мајка за јединка дала.
Мајка има млине мељуе пусте,
А што мељу бјелицу шеницу
И имаде ступе ваљалице,
Што ваљају свиљу и кадифу,
Мајка има пребијеле дворе,
Све би мајка за јединка дала.
Мајка има три хиљад` оваца
И за њих дванаест најмника,
Све би мајка за јединка дала.“
А све слуша паша бањалучки.
А кад свану и ограну сунце,
Пошетао паша бањалучки,
Па узима кључе од тавнице

И отвори несретну тавницу,
Па дозива Сријемац Николу:
„Болан био, Сријемац Никола!
Какве су ти муке додијале
За три ноћи и три бијела дана?“
Да како би болан издурао,
Болан био, три године дана?
А што пјеваш пјесму жаловиту,
Што имаде Николина мајка?
Знаш ли болан Сријемац
Никола,

Паша има девет пута више.
То те ништа одкупит` не може.
Ти си љута под каменом гуја.
А ти имаш од челика крила,
То су твоја од челика крила,
Мили побро Новаковић Грујо.
Никако те пуштат не могу.
Још да могу Груја уфатити
И тавницу своју напунити,
Своме срцу жеље испунити,
У Станболу цара зацитити.
Станболу си Нико додијао
С твојим милим побратимом,
Кој` ми цару на санак долази
И цару ми спавати не дате
И његово благо отимате,
Са Грујицом благо дијелите.
Него чујеш, Сријемац Никола,
Чуо јесам ђе говоре људи,
Да ти имаш једно чудо дивно,
Што га нема ни у нашег цара;
Да ти имаш коња дора свога,
Што му утећ` без крила не
може,
А што гони побјећ` му не може.
И да имаш сабљу оковану,

Коју `но си давно саковао
Са Грујицом твојим
побратимом
У Млецима за јунђу дуката,
Што сијече под оклоп јунаке.
И да имаш сестру Анђелију,
Да је такве у другога нема,
У Турчина ни у Каурина.
То се чудо надалеко чуло.
Пиши књигу својој милој мајци,
Нек` се стара фино преобуче,
Нек` поведе дебела дорина,
О дорату сабљу оковану,
На дорату дилбер-Анђелију,
Нек` доводе стара Бањој Луци;
А кад буде у нове вароши,
Нека проспе рушпе по калдрми.
Нека узме од злата ферецу
И прикрне дилбер-Анђелију,
Па поведе на росну ливаду
А под чадор паше бањалучког.
Нек` ми добра поклони дорина
И о њему сабљу оковану,
А са њиме дилбер Анђелију,
Нек` се кани да ме зетом фали,
Нек` ми Анђа буде пашиница.
Дора јати ш њим се поносити,
Сабљу пасат` ш њом се
поносити,
(На којој су три балчака златна
И у њима три камена драга)
И каурске да осјецам главе.
Тада ћу те пуштит` из тавнице.
Са другим се откупит` не
мореш.“
Кад Никола разумје речи,
То је јунак једва дочекао,

Па овако паши проговара:
„Аман пашо, драги господаре,
Сад ми срце у грудима дирну.
Што желио то сам дочекао,
Да удомим своју милу секу
За јунака пашу бањалучког
И да стечем главна пријатеља,
А свакако с` за другог родила.
Поклањам ти дебелог дорина
И о њему сабљу оковану,
Ја ћу себи биљу набавити.
Донеси ми дивит и артије,
Да накитим књигу шаровиту
Старој мајци у Сријему граду.
Ево рока цио мјесец дана.“
Кад паша разумио рјечи,
Тад Никола плесну по плећима:
„А да `ферим јуначко кољено,
Ти ћеш знати кога ћеш имати!“
Донесе му дивит и артију.
Вид` Николе, весела му мајка,
Ђе привати ситну књигу писат;
Старој мајци на бијеле руке,
У књизи јој `вако говораше:
„Мила мајко, стари родитељу!
Тешке муке ти муке допануо,
Тешке муке у душманске руке,
У тавницу паше бањалучког.
Уфати ме паша бањалучки
Па ме бачи надно у тавницу,
Ево има три бјела дана
И три тавне ноћи без престана.
Тешке су ми муке додијале.
Оков гвожђа натурао на ме.
Не могу ти издурат мајко.“
Све јој пише а шта паша иште.
„Али чујеш, славни родитељу!

А немој ти тако учинити,
А ни паши жеље испунити.
Кад ти, море, ситна књига дође,
Ти опреми моју милу сеју,
Обуци јој моје одијело
И подај јој двије змије љуте,
Што `но ми је побро даровао
У подај јој књигу шаровиту,
Пак нек иде гори Романији
До мог побра Новаковић-Груја,
Нек` му дате књигу шаровиту,
Побратим ће мене узбавити.“
Кад Никола књигу саставио,
Све је књигу грчки накитио,
Како Турци читати не знаду.
А на књигу печат ударио
И под књигу младо
књигоношче.
Оде књига сентом и свијетом,
Дође књига до Сријема града,
А на руке остарелој мајци.
Када стара књигу приватила,
А на књизи печат разломила,
Па поћера по књизи јазију,
Књигу штије, грозне сузе лије.
Иислијаше нико је види,
Ал` је виђе дилбер Анђелија,
Својој мајци на крилце дође,
Пљусте сузе низ бијело лице,
Кајно бисер низ бијелу свилу,
Своју мајку руком` загрлила
И оваку ријеч говорила:
„Мајко моја, моја слатка рано!
Окле књига огњем изгорела?
Је ли брацо мени у животу?
Каквих ми је допануо мука?
Друга књига ме нагони суза.“

Кад јој мајка књигу потурила,
Анђелија јаде сагледала,
Што јој пише књига шаровита.
Нити збори, нит` мајци говори,
Но шарену књигу оставила,
Па полеће у шикли одају,
До брацова ајдучког оћела,
Па се цура начини ајдуком.
За пас тури двије пушке мале,
Под пазухо књигу шаровиту,
А приступи своме родитељу
И овако цура проговара:
„Мила мајко, слатка моја рано!
Опрости ми и алали путе
„А ја одох гори Романији,
(Па што мени Бог и срећа даде),
Да потражим Богом
побратима.“
Оде цура сентом и свијетом.
А кад дође гори Романији,
Дочека је Новакова стража:
„Лак` полако момак уз
планину!
Јал` си вила, ал` си утворија?
Јал` си шпија нека од Турака?
Или ти је голема невоља?“
Проговара дилбер Анђелија:
„Ој Бога ти, Новакова стражо!
Је ли Новак у пећини старој?
Ни сам вила, ни сам уворица,
Ни сам шпија каква од Турака,
Вет је мене голема невоља,
Тражим побра Новаковић
Груја.“
Тад му рече Новакова стража:
„Лак` полако јунак уз планину!
Новак ти је Стари у пећини,

С милим чедом Новаковић-
Грујом,

Они ладно испијају вино.
Стани мало да јавимо старом.“
Тада Старом јавише Новаку,
А кад Новак разумије ријечи,
Урклет мало учини на стажу:
„Брже момче у пећину пушћи!“

Када Анђа дође у пећину,
Преклони се неколико пута
И завика грлом бијелим:
„Ко је ође Старина Новаче?“
Тад јој рече Новаковић Грујо:
„Ево тебе Старина Новака,
Који држи златну купу вина,
Бијела му брада до појаса
А сиједи брци до рамена.“

Сад се млада њему преклонила,
Пољуби му руку и кољено,
На кољену књигу оставила,
Измаче се двори старијега.
Кад Новак књигу приватио,
Обазре се на свога јединка
И кад виђе што му књига каже,
Обазре се на свога јединка,
Ал` му Груја говорит` не даде,
Вет овако бабу проговара:
„О мој бабо, Старина Новаче!
Оклен бјеше момче
књигоношче?

Од кога ли града и племена?
Баш га` каквог ни видио нисам.
Дај га мени у дружину, бабо,
Да ми носи алајбарјак диван.“
Тад га Новак криво погледао
И овако њему говорио:
„Зло ти јутро, чедо моје драго!

Какав барјак, какво ли му
друштво?

Ово није јунак из крајине,
Вет је ово твоја посестрима,
По имену дилбер Анђелија,
Мила сеја Сријемац-Николе.
Побро ти је допанијо мука,
Тешких мука и душманских
рука.

Кренуо је мору на обалу,
Да одлансе робу Дубровнику,
Да набави сву потребу дивну
Сву потребу и себе и тебе:
Уфати га паша бањалучки
У Јабуци више Бање Луке,
Па га бачи надно у тавницу.
Тужи, умилу до бога се чује.“
Све му каже што му паша иште:
„Па сад слушај, чедо моје драго!
Мисли сада што ћеш учинити
И како ћеш побра избавити,
А помајку своју обрадоват`
расној сестри крила сачувати.“
А кад чуо Новаковић Грујо,
Цикну јунак ка`но змија љута,
Удари се руком по кољену,
Скендер чова пуче по кољену,
Па овако Груја проговара:
„Јаох, побро, до Бога милога!
Каквих ли си допануо мука,
Тешких мука и душманских
рука
У курвића паше бањалучког,
Ским се борим дванаест
година.
Кад се скитам све за њега
питама,

А и паша такође за мене.
 Што се фали, кукала му мајка
 И он жељу свога срца каже,
 Да би са мном воли напунити,
 Испод двора проклету тавницу
 И свог цара фино зацитити,
 Но цареву азну задобити;
 Он то никад доживјети неће.“
 Па он скочи на ноге лагане,
 Трипут свога љуби родитеља
 И овако њему проговара:
 „Мио бабо, Старина Новаче!
 Сад ме сјетуј, ја те молим
 дивно,
 А како ћу јунак учинити,
 Како ли ћу побра избавити,
 Како ли ћу пашу оженити.“
 Тад му Стари `вако проговара
 И грли га десном и лијевом:
 „Чедо моје Новаковић Грујо!
 Знаш ли, сине, како сам т`
 учио?
 Узми, сине, књигу шаровиту,
 Своју сесрту под бијелу руку,
 Ајде право равнومه Сријему.
 Обуци се у руво секино,
 Помајку ћеш ти своју обући,
 А то баку у бијелу свилу,
 Па опреми крилате дората
 И о њему сабљу оковану.
 А ти, сине, када се обучеш,
 У сејино дивно одијело,
 Бићеш ка` `но са планине вила,
 За пас тури двије златке мале,
 Двије златке двије змије љуте,
 Што `но сам ти `х, сине,
 набавио

Из Млетака за јенђу дуката,
 Кад ти било дванаест година.
 Уђаш; сине, на коња дората,
 О дорату сабљу оковану,
 А нек` с тобом пође и помајка.
 Право гони Бањој Луци, сине,
 А кад дођеш у нову чаршију,
 Ту ћеш просут` рушпе по
 калдрми,
 Па нек` стара набачи ферецу,
 Приорне се, моје чедо драго,
 Како оно раде султаније.
 Право гони на росну ливаду
 Ђе `но шатор паше бањалучког,
 Ђе `но лежи шездесет делија,
 Те чувају пашу бањалучког.
 Играју се скока из ђустека
 Бачају се камена с рамена.
 У теби је срце змајовито,
 Срце своје у грудима стисни,
 Немој ићи њима у игранку,
 Ни се бачат` камена срамена;
 Могли би се Турци осјетити,
 Ти би мого` главу изгубити.
 Вега гони бијелу шатору,
 Па ћеш своју сјетоват` помајку:
 Стара бако, Николина мајко!
 Кад доћерам претила дорина
 Пред чадора паше
 бањалучког.“
 „Нека бака не поклони тебе,
 Докле види побратима твога,
 Свога сина дијете Николу.
 Кад му види опроштене руке,
 Опроштене и ноге и руке
 И под уфати дората,
 Нек` те скине са коња дората,

Нек` те даде остарелој баки,
Нек` те води паши под чадора
Нек` те даде паши под чадора
И назове зетом милоснијем.
Ти ћеш, сине, побра сјетовати,
Све му, сине, грчки говорити,
Како Турци разумјет` не могу,
Да ти држи коња и оружје,
Док ожениш пашу бањалучког,
Како сам те, сине, научио.
Кад ожениш пашу бањалучког,
Зубом шкрини а на коња скочи,
Голу сабљу у десницу руку,
Гледај буди срца јуначкога,
Све шездесет погуби делија.
Ти уграби два добра парипа,
Подај, сине, баки и Николи
Бјеђи, сине, прекијем путем;
Ни, бабо, те заборат` неће
Знаће Стари ће ће те чекати.“
Кад Грујица разумје ријечи,
Он пољуби родитеља свога
И дочепа књигу шаровиту,
Милу сеју за бијелу руку,
Оде право низ планину пуну.
Прихвати се равног Сријема.
У мјесто доба долазио
Својој баки, Николиној мајци
Међу акшам и међу јаџије.
Викну соко Новаковић Грујо:
„Добро вече, моја мила мајко,
Мила мајко, мога побратима!“
Ту их бака дивно дошекала,
Рони сузе низ бијело лице.
Тад јој вели Новаковић Грујо:
„А не биј се, моја мила мајко!
Ја ћу твога избавити сина,

Твога сина, мога побратима,
Јал` ћу своју изгубити главу,
Већ с` обуци у бијелу свилу,
А ти сејо, дилбер-Анђелија!
Ти отвори својега сандука,
Па извади руво ђевојачко,
С киме мислиш на вјенчање
поћи,
Начини ме ка` бијелу вилу;
Па кад мене ти урадиш тако,
Опреми ми дебела дората,
О дората сабљу оковану.
Онда спреми лаке брашњанике,
Далеко је нама путовати.“
Када Анђа ријеч разумјела,
Скочи цура ка` да се помали,
Па опреми своју милу мајку,
Обуче је у бијелу свилу.
Она спреми дебела дората,
О дорату сабљу оковану,
Пуно ељбе насула дуката,
Па му дизгин на јабуку тура.
Сам се доро по мермеру вода,
А све туче ногом и копитом,
Види дорат да ће путовати.
Оде цура у шикли-одају,
Ђе `но сједи Новаковић Грујо,
Он испија шећерли-ракију.
Док завика лијепа ђевојка:
„Брате Грујо и срце и душо!
Устај, брате, на ноге лагане,
Скидај са се ајдучко ођело!“
Грујо скида ајдучко ођело.
Цура свога отвори сандука,
А извади руво ђевојачко,
Па обуче Новаковић-Груја,
Па од момка начини ђевојку.

Боже мио, на дару ти фала,
 Би ти реко` и би се заклео,
 Да то није јунак из планине,
 Вего да је нагоркиња вила,
 Сину лице ка`но жарко сунце.
 Измиче се дилбер Анђелија,
 Па загрли побратима свога
 И овако млада проговара:
 „Брате Грујо и срце и душо!
 Твоје лице љепше нег` ђевојке,
 Сваки би се јунак преварио,
 Би те мушке очи погледале,
 Нит` би рекла да је мушка
 глава,
 Ти си љепши од сваке ђевојке.“
 Донесе му двије змије љуте,
 Даде Грују у десницу руку,
 Тури Грују под своје ођело,
 Па ето их низ бијелу кулу.
 Уђа Грују на коња дорина,
 А води га остарела бака.
 Оде право Бања Луци Грују.
 Куд су ишли и куд су одили.
 Кад су били до нове чаршије,
 Тада стара рушпе просипала,
 Те узела од злата ферецу,
 А пригрну Новаковић-Груја.
 Би ти рек`о и би се заклео,
 Да ти није ајдук из планине,
 Вего да је млада султанија.
 Оде право на росну ливаду,
 До шатора паше бањалучког.
 Кад су били пољем зеленијим,
 Опazi их шездесет делија,
 Потрчаше паши на муштулук:
 „Драги пашо, млади господаре!
 Ево теби остареле баке,

Старе баке, Николине мајке,
 Она води дебела дората,
 О дората сабљу оковану,
 На дорату дилбер-Анђелију.“
 Кад то чуо паша бањалучки,
 У јунака срце заиграло,
 А на млађе уркет учинио.
 Потekoше млађи у тавницу,
 Доведоше Сријемац-Николу,
 Пуштише му и ноге и руке.
 Тад излази паша бањалучки,
 Па оваку ријеч проговара:
 „Болан био, Сријемац Никола!
 Је ли оно твоја мила мајка,
 Која језди низ росну ливаду?“
 Је ли оно дорат од мегдана
 А јунака Сријемац-Николе?“
 Тад завика Сријемац Никола:
 „Благо мени одсад довијека!
 „Ево мени мила родитеља,
 Који носи сину све откупе,
 Данас ћу се ропства опростити,
 Своју сестру милу удомити
 И ја ћу стећи главна пријатеља,
 Е јунака, пашу бањалучког.“
 У то доба Новаковић Грују,
 А паше се у чадор поврати.
 Тад завика Новаковић Грују,
 Своме побру грчки проговара:
 „Држ` ми, побро, дебела
 дорина!
 Ти одјаши своју милу сеју,
 Поклони ме паши бањалучком,
 Да ја будем пашиница млада.“
 Тада скочи Сријемац Никола
 И он скине своју милу сеју,
 А пољуби свога родитеља

И даде јој Новаковић-Груја:
„Ето, мајко, твоје миле шцерце,
Поклони је паши бањалучком,
А ти стеци свога мила сина,
Нека иде твом бијелом двору;
А ти стеци главна пријатеља,
Свога зета пашу бањалучког,
Кога данас надалеко нема,
Који ће нам ваљат` у невољи.“
А Груја се преко зуба смије.
Узе бака Грујицу за руку,
Одведе га под бијела шатора,
Под шатора, паше бањалучког,
Па овако млада проговара:
„Мили зете и срцјем и душом,
Поклањам ти своје мило чедо,
Мило чедо дилбер-Анђелију,
Нека буде пашинаца млада.
Сад сам стекла силна
пријатеља,
Силна зета пашу бањалучког.“
А Груја се јадан постидео.
Скочи паша на ноге јуначке,
Стару баку руком загрлио,
Пољуби је у бијелу руку
И овако баби проговара:
„А да `ферим, Николина мајко!
Сад ћеш знати кога ћеш имати.
Но тако ти, Николина мајко,
Остави ми своју милу шћерку,
Па ти ајде, до Сријема равна.
Наскоро ће и то време доћи,
Кад ћемо се динополазити,
У походе и тамо и амо.“
Тада стара из чадора пође,
Своме чеду пред чадор изиђе,
На јандал се чадоре измаче,

Чека стара славе и мегдана
Свог посинка Новаковић-Груја.
Види паше кукала му мајка,
Турска крвца мироват` не може
Кад сагледа лице у Грујице,
(У Грујице срце заиграло),
Љепше му се лице учинило,
Вет икакве на планини виле,
Па увати дијете Грујицу,
Увати га за бијелу руку,
Па га сједе себи на криоце,
Ста Грујицу одмах миловати.
А Груја се јадан постидео.
Стаде паша рукомдировати,
Бачи Грују руку у њедарца,
Па завика грлом бијелијем:
„Анђелија, шинула те гуја!
„Камо теби дојке из њедара?“
А Груја му овако проговара:
„Господаре, пашо бањалучки!
Ја одвећ луда и нејака,
Мени нема већ шеснаест
година,
А овише соја господскога,
Јако дојке напредоват` пошле,
Ниси ми се ни одгојит` дао.“
Паша Груја по крилу милује,
Турска крвца одољет` не може,
Па му руку пониже турио,
Ал` му Груја одбачује руке.
Чудио се пача бањалучки,
Каква снага у младе ћевојке,
Па јој `вако паша проговара:
„Куја једна, дилбер Анђелија!
Ти с` одвише луда и нејака,
Каква ти је снага у рукама,

што се браниш мени
миловати?“
Тада Грују силна згода дође,
Загрли га са оба двије руке,
Пољуби га са оба двије стране,
Па овако паши проговара:
„Болан био, мили господаре,
Ја овећ луда и нејака,
Ал` у мене срце у грудима,
Змајске крви у мене имаде.
Стани мало, паше копиљане,
Ово није дилбер Анђелија,
Но је ово Новаковић Грују.“
Зубом шкрину, док му змија
сину,
Уд`ри пашу посред срца жива,
Јекну паша под чадора свога,
Тад му Грују посијече главу,
Па излеће пред бијела чадора,
Па он скочи на коња дорина,
Зубом шкрину док му сабља
сину,
У делије јуриш учинио
Исјече му шездесет делија.
Док увати два парипа љута,
Па појаха баку и Николу.
Даде Нику сабљу оковану,
А јунака делибаше Ибра
И овако њему проговара:
„Бјежи, побро, Сријемац
Никола!“
Кад виђеше Турци бањалучки,
На граду им дрмнуше топови:
„Ала, рекош`, погибе нам
паша!“
А за Грујом поћер` учињише,
Гонише га преко поља равна,

А све Грују заузбија Турке,
Поћекоју одсијеца главу,
А све брани баку и Николу.
Докле дош`о акшам ноћца
црна,
Тешко Турци притужили Грују,
Одиста га опколоти шћаху;
Ал` је Грују добра срећа била,
Он имаде добра родитеља
А јунака Старину Новака,
Који знаде стазе и богазе,
Он је знао што ће бити дивно,
Да ће Грују додијати Турци,
Он је преке пограбио путе
И у акшам уграбио Турке,
У тијесне кланце и богазе.
Боже мили на дару ти вала,
Кад се стаде крвца прољевати!
До зорице Турке рашћераше.
Ту посјекли стотине Турака.
Кад виђеше бањалучки Турци,
Плећи даше, абјежати сташе.
Ту је Грују славу задобио
И јуначку славу учинио.
Отален се јесу подигнули
И силан су шићар задобили.
Оде Новак гори Романији.
Оде Грују с` својим побратимом,
Право здраво до Сријема равна,
Ту је био читав мјесец дана.
А тако је побра избавио,
Оженио пашу бањалучког.

НОВАК И РАДЕ МАЛИ

Вино пије Старина Новаче
а до њега Ускок Раде мали
а око њих тридесет Ускока.
А кад су се пива нахилили
и од пива ћеиф уватили
међу се су плен затурили.

Но што рече Старина Новаче:

„Колики си мали Радоване,
да те узем у ћесу дуванску
па да кренем у чету јуначку,
да четујем три бијела дана
још би река да нема дувана.“

Мал` по мало док се завадише
два крвава ножа извадише
један другог изгубит` оћаху,
недадоше остали ајдуци
но стадоше да дијеле друштво.

Раде нађе бољега одзива,
цијело је друштво окренуо.
Разбија их Старина Новаче:
„Немојте ме сада оставити!“

А ајдуци њему говораху:

„Ми нећемо с тобом четовати
ђегођ поћеш у исну(?) јуначку,
ђегођ ћесмо шићар шићарити
на дио нам половину даваш
полу самиј себе остављаше.“

Раде Мали на ноге скочио
и са њиме тридесет ајдука
и отиде зеленом планином.

Да се слушамо рече тридесет
ајдука:

„Мали Раде наш арамбашо,
добраном је жеђа додијала,
знаш ли иће воду каменицу
ал` студену воду забојину?“

А вели им Раде Ускок мали:

„А напријед моји соколови
кад сићемо на Гласинац равни
под Заселе(?) високу планину
а ну има крчма и меана
у меани Јања посестрима,
напојиће мене и ајдуке
без иједне паре и динара.“

И отален чета полазила
докле дође до Гласинца равна
под Заселе(?) високу планину,
примакли се до меане близу.

А виђе их из меане Јања,
у меани тридесет Сарајлија,
међу њима Сарајлија Мујо,
а Јања им крчмарица викну:

„А на море Сарајлија Мујо,
ево среће а ево ајдука,
повуци друштво у буково
грање

док улазе Раде и ајдуци,
даћу њима отровано пиво
опојићу Рада и ајдуке.“

Тада Турчин на ноге скочио
у омару уведе дружину.
Раде крчми и меани дође,

на ноге их Јања дочекала,
па се с Радом у лице пољуби
тако редом с тридесет ајдука,
још овако Јања говореше:
„Благо мене данас и довијек,
од како ми не долазиш овђе,
од тада сам поспремила(?)
пива(?).“

Навали им пива отрована,
а ајдуци трудни и уморни,
сваком глава паде без узглавља
док опоји тридесет ајдука,
а не море Вилим Маџарина.
Вино пије Вилим Маџарине,
за дванајест добрих јунака.
Крчмарица на ноге скочила,
а подвикну Сарајлија Муја:
„Ђе си, Мујо, ако бога знадеш,
ев`опојих тридесет ајдука,
а немогу Вилим Маџарина.“
Скочи Мујо на ноге лагане,
а са њиме Сарајлије Турци.
Дочека их Вилим Маџарине,
опалио два чивта пушака,
а опали бистра џефердара,
уби му три, четири друга,
док Вилима жива уватише.
Поведоше тридесет ајдука,
поведешо стрмо низ планину.
Рада када попјенило(?) пиво,
а кад виђе на грдило(?) руке,
цикну јунак као да се помами:

„А ох мени данас и довијек!
Ђе си побро Старина Новаче,
и ако сам јунак на јунаштво,
ма наваче Новакове немам,
ево мане Турци уватише
поведоше ме Сарајеву граду.“
Јунак јекну сва планина звекну.
Глас допадне Старом Новаку,
Бога ми се једу осјетио
па од земље на ноге скочио,
па подвикну Груја и Стевана:
„А замном не(?) моје двоје
ђеце!“

Па их ето сентом и крајином,
пред Турцима на друм излазио,
крај Гласинца, поља широкога,
паде снели(?) на сред друма
пута.

А ево ми Сарајлија Муја,
попијева танко, гласовито:
„Сад ћу шехер Сарајеву доћи,
даће мени везир алвалук`е,
даваће ми златне перјанице.“
А ово Новак слуша и гледа.
Турцима је пришуњао близу
све му зубе пребројат`ошаше
под њиме је вита бедевија,
коликоје жглаве(?) разврнула
да јој мрку тури кабаницу
неби пустој жглави(?)
застенула(?),
а камо ли глава од ајдука.

Препаде се Грујо и Стеване,
а Новак им тако проговара:
„Небојте се дома невиђели,
кад сам био вашијех година,
сам сам веза по тридесет
Турака.“

Уто доба Сарајлија Мујо,
поблизу га освоји нагушино(?),
увати му уа дизгин ајвана
десном и руком за грло
Турчина,
обали га у зелену траву,
а пригрла осјече му главу,
а узе му сабљу оковану,
па се јунак низ планину зиви:
„Бе си брате дели Татомире,
а дијете Новаковић Грујо,
чекај тамо, не пушта га амо!“
Он у Турке зулум учинио
Сјече Турке, дреши ајдуке.
Посјече им петнајест Турака,
а петнајест бјежи низ Гласинац,
утекоше шехер Сарајеву.
А Стари се у Засеље врну,
ту у кући крчмарицу нађе,
па увати младу крчмарицу,
обуче је од воска кошуљу
а овошти косу на врх главе
и запали у Засеље кулу.
Он с`отален Радивоју врну,
Око се тридесет ајдука.
Ту ајдуци на ноге скочили,
а Новаку руку пољубили
и вјеру му задаваху тврду

да га никад изневјерит` неће,
ни код њега тражит` арабаше.
А Новак им тада одговара:
„Фала вама браћо и ајдуци,
куће боље, но помози боже,
ја вас никад изневјерит` нећу,
но ћу прије узгубити главу,
но на илу(?) помислити(?)
другу.“

Одметање Старина Новака

Чета ми се подигнула мала
Од малена шера Сарајева,
Чета има четири `ајдука:
Два Турчина и два Каурина,
Сваког да ти по имену кажем:
Једно ти је Старина Новаче,
А друго је челебија Грујо;
Од Турака ефенди кадија,
А друго је млади Узумлија.
Кад су у гори Романији били,
Ту нађоше клисуру пећину.
Ту сјеђеше и олењисаше,
Док завика Старина Новаче:
„Ајте ћецо, сиви соколови,
Обидите горе и сказине,
Кад сједимо ништа не чинимо,
Дако каква лова наћерат,
`Али срну, `али дивокозу,
Ал` љељена рога питомога;
А ми ћемо ође останути,
Да чекамо лова на сказину,
Да чекамо д`ако уловимо
Д`ако штогођ данас
ушићаримо.“
Скочи Грујо као соко сиви,
А за њиме млади Узумлија,
Обидоше горе и планине,
А не могаше ништа наајкати.
Скаче Грујо кроз јелове грање,
Ка` но љељен од годину дана,
На њега је самур и челенка
И на момче одијело дивно.
Иде за њим Туре Узумлија,
Па овако челебији викну:
„А, за Бога, дијете Грујица,

Много идеш у ове `ајдуке
И да лова ловиш на планини,
А на тебе самур и челенка;
Капа ваља небројано благо,
То је капа за мене јунака,
Дај с` капама да се мијењамо,
Е`, ја вазда сједим на узуру,
А ти у лов идеш у планину.“
Насрди се дијете Грујица,
Па овако Узумлији викну:
„Шути море, потурице зорна,
Не дам тебе капу и челенку.
Шта ће мене твоја маславица?
Шта ће капа са шорве главе
(?)?“
Насрди се Туре Узумлија,
Ријеч за ријеч док се
посвадише,
За бјела се грла поваташе,
Па се тамо и овамо скубу,
Там` и амо кроз јелове грање.
Насвоји га дијете Грујица,
Обали га у букове шушње,
Нож извади, посјече му главу,
Па с` отален натраг повратио.
Кад на врата од пећине дође,
Кад Новака и кадије нема.
Даде му се нешто погледати,
Стоји барда у пећини клетој,
Кад с` и они нешто посвадили,
А међу се кавгу изводили,
За бјеле се грла поватали,
Па се тамо и овамо вуку.
Новак Туре бјеше освојио,
Па Турчина по пећини вуче,
А тада се топузином туче.
Док допаде дијете Грујица

И кадији посијече главу.
Сад ћу ти за Новака причат;
У пећини дуго останоше,
А код себе чете састављаше,
Четоваше и ајдуковаше.
То је било, не знам је ли било,
А да није што би се зборило.

Старина Новак налази ћер

Од када је свијет постануо,
Није љепши цвијет настануо;
Није цвијет трава ћетелина,
Но је цвијет царева робиња,
Колико се цура огласила
И љепотом сваком накрасила,
Са неба би звијезду намамила,
А камо ли са земље јунака;
А стара би попа распопила,
А неколи момка преварила.
Цуру просе аге и бегови,
А просе је паше и везири,
А просе је `оце и кадије,
А просе је Турци уштуглије;
Па је просе богати трговци
И остали Турци и бећари.
А ћевојка ћавољега неће.
То се цару бјеше дојадило,
Па је једно јутро подранио
И робињу у кавазу нађе;
По робињи турски селам
викну;
А она му селам прихватила
И пред њиме на ноге скочила
И шиљте му златно потурила.
Сједе царе на шиљтета мека.
Она цара на ноге двораше.
Овако јој царе говораше:
„Удаји се, уд`ата у з`о час!
Већ ми просци твоји дојадише.
Узми, цуро, пашу јал` везира,
Јали `оцу узми ил` кадију,
`Ил узми богата трговца.“
А ћевојка цару говораше:

„Господаре, царе, од Станбола!
Ја се млада нећу потурчити!
Нећу твога паше и везира,
Ни ћу узет` оцу ни кадију,
Ни ћу узет` богата трговца.“
А кад зачу царе од Станбола,
Царске оде њојзи проклињати:
„О, робињо, Бога ми једнога!
Први који дође турски светац,
Водићу те у моју џамију
И ја ћу тебе младу потурчити
И узети седму султанију.“
А кад зачу лијепа ђевојка,
Проли сузе низ господско лице
И цареву пољубила руку
И кроз плач је тио говорила:
„Жарко сунце, царе од
Станбола!
Ја сам чула од мудрије` људи:
Грехота је узет` ранитеља,
`Ранитеља ка` и родитеља,
Зато мене немој говорити.“
А цар јој се јопет проклињаше:
„Задав ти Божју вјеру тврду,
Робињу ћу тебе потурчити
И узети седму султанију.“
То цар рече, од ђевојке крену,
А ђевојка оста у кавазу.
Све мислила, на једно
смислила,
Па пригрну од злата ферецу,
А на ноге назу јеменлије;
Па пошета низ цареве дворе,
Докле сиде у чаршију млада
До дућана терзије Јована;
По Јовану Божју помоћ виче,
А Јован јој приватио здравље

И пред њоме на ноге скочио,
Па ђевојци мјесто начинио.
Ал` ђевојка сјећет` не`оћаше,
Но Јовану`вако говораше:
„О, Јоване, моје очи црне!
Дај, Јоване, да се послушамо:
Даћу тебе коња од мејдана,
А даћу ти свијетло оружје
И оћело што га цар носаше
И, Јоване, голијемно благо,
Да ти мањкат` за живота неће;
Да ме узмеш за вјерну љубу,
Да бјежимо у гору зелену.“
Тако рекли, тако учињели.
Кад увече тамна ноћца дође,
Да Јоване под царев двор дође,
Па да бјеже у гору зелену.
Џура оде на цареве дворе,
Јован оста на своме дућану.
Док у вече тавна ноћца дође,
Јован тада дућан притворио
И ето га горе под цареве дворе,
А ђевојка са дворова сиђе,
Доведе му пеливан дорина,
На дорину шест ељбета блага,
Донесе му руво и оружје,
А ђевојка доведе гаврана,
На гаврана дванаест ељбета,
Све жутије мекије` дуката.
Посједаше коње ђуелане,
Побјегоше ноћи без мјесеца,
Утекоше у гору зелену
И ту бише три бијела дана.
Ведро бјеше, па се наоблачило,
Из облака тија киша нађе,
А кроз кишу снијег ударио,
А на снијег сјевер изврнуо.

Смрзаше се токе за јелеке,
А јелеке за танке кошуље,
А кошуље за бијело тијело,
Рече тада терзија Јоване:
„Бјеж` ђевојко, натраг да
бјежимо!“
Рече њему лијепа ђевојка:
„О, Јоване, грђи од ђевојке!
Није ово ледан Митров данак,
Но је ово честит` Ђурђев данак;
Сад ће, Јово, огријати сунце,
Па са горе опанут` китина,
А на гору остати листина,
Размрзнути токе и јелеке,
Па љубити ђевојачко лице.“
Но јој Јован оде бесједити:
„О, ђевојко, Бога ми једнога!
Ја ћу бјенсат` бијели
Станболију,
Ја ти више нећу љубит` лице!“
Тад му рече лијепа ђевојка:
„Дај ти мени сабљу од мејдана
И дај мене пушку ђефердара,
Да се могу бранит` од вукова,
Па ти бјежи граду и Станболу.“
Даде Јован сабљу од мејдана
И даде јој пушку ђефердара,
Па се натраг ка` Станболу врну,
А гледа лијепа ђевојка,
Па привати пушку ђефердара,
Пуни пушку низ лијеву руку,
Принесе га оку и образу,
На табан му ватру наложила,
Јована дивно погодила,
Насатице међу лопатице,
Док му изби ниже онсичице;
Мртав паде низ коња дорина,

Па прискочи, посјече му главу,
Па привеза вранца за дорина,
Па окрену у гору зелену.
Докле дође под јелу високу,
Ту је цура ватру наложила
И дивно се цура огријала.
Па довати Јованову главу
И уми је водом и сапуном,
Па са мртвом главом
разговара:
„О, Јоване, грђи од ђевојке!
Вид` Јоване, њима не видио,
Дивно ли се, Јово, огријасмо!
Сад би болан љубио ђевојку!“
То говори, па потури главу,
Од себе је ногом оћушнула
И ту цура ноћцу преноћила.
Кад ујутро јутро освануло,
Ведро бијеше, сунце огријало;
Тад ђевојка посједе дорина,
Наћера га преко Романије;
Па ђевојка из грла пјеваше:
„Чарно горо имаш ли јунака,
Да шљеже друму зеленоме,
Да би узме лијепу ђевојку,
Уз ђевојку голијемно благо?“
А то зачу Старина Новаче,
Па говори Новак` ајдуцима:
„Браћо моја, тридесет` ајдука!
Ено иде делибаша Ибро
И са њиме тридесет` јањичара
И ћерају цареву мирију;
Да идемо друму зеленоме,
Да Иброву посјечемо главу
И отмемо голијемно благо.“
То изрече, на ноге скочише
И ето их на друму зеленоме;

Западоше око друма пута,
 Око друма са обадвије стране,
 Ма не `оће Старина Новаче,
 Но западе насред друма пута
 И овакву ријеч проговара:
 „Немој који пушку изметнути,
 Док не пукне моја џефердара
 На Турчина делибаша Ибра;
 Па ви тада како који може!“
 А то зачу лијепа ђевојка,
 Ђе `ајдуци зборе око пута,
 Па завика из грла бијела:
 „Немојте се данас преварити,
 Нити моје лице нагрдити!
 Ја нијесам турска потурица,
 Но сам јадна лијепа ђевојка:ж;
 Ако ми се почем не вјерује,
 Виђите ми у њедрима дојке.“
 Па ђевојка прси распучила
 И указа ђевојачке дојке.
 А кад виђе Старина Новаче
 Он по`ита брже до ђевојке,
 Па под њоме ухвати дорина
 И сагледа у ђевојачко лице.
 Кад видио, вако говорио:
 „Благо мене, благо и Грујици!
 Ево цуре, Груја да женимо.“
 Поведоше цуру у пећину,
 Па ту свадбу и весење граде:
 Добавише и попа и кума,
 Да вјенчају за Груја ђевојку.
 А кад попе у пећину дође,
 У руке

је књиге приватио,
 Да он вјенча цуру и Грујицу;
 А кад био на пола венчања,
 Ведро бјеше, па се наоблачи.

Из облака загрмише муње;
 У пећини њима ударише,
 Из руку му књиге исћераше;
 По пећини све се разбјегаше.
 Мало остало, јопет Новак
 викну:
 „Ану, попе, да вјенчамо Груја!“
 Јопет попе књигу доватио,
 Ђаше попе да вјенчаве Груја.
 Јопет њему загрмешје муње,
 Из руку му књигу истурише;
 По пећини сви се разбјегаше.
 Мало стало, тада Новак рече:
 „О, ђевојко, да те Бог убије!
 Шта си, цуро, Богу згријешила,
 Те се не мош вјенчат` са
 Грујицом?
 О`кле ли си, од кога ли града?“
 А ђевојка тио говораше:
 „А Бога ми, од горе `ајдуче!
 Не знам шта сам Богу
 згријешила.
 А кад ме питаш, да ти право
 кажем:
 Јеси л` чуо земљу Дебељеу,
 А у њојзи Дебељић Новака?
 На њега су ударили Турци
 И отле су њега раселили,
 Он утече тада у `ајдуке;
 Мене јесу тада заробили,
 Ја сам била од седам година,
 Дали су ме цару честитоме,
 Цар је мене тамо подигнуо
 И хтео је мене потурчити.
 Отален сам мало пбјегнула
 Са момчетом терзијом Јованом;
 Јован се врнути `оћаше,

Ја сам млада њега погубила
То сам само Богу згријешила.“
А кад зачу Старина Новаче,
Топле су га сузе пропланул;
И оваку ријеч говораше:
„Благо мене данас и довијек,
Кад саставих моју ћецу драгу.“

Новаковић Грујо и Ђулагићи

Прије зоре и бијела дана
Подранила Туркиња ђевојка
Из Травника бијелога града,
Па порани на воду Даницу.
У руци јој калајни ибрици,
Па кад цура на Даницу дође,
Повиско гађе уздигнула,
А на траву маштраву турила,
Па у воду цура загазила,
Оде цура узмивати лице.
Она ињаше, нико не виђаше,
А спази је Новаковић Грујо
Искрај воде из зелена луга,
Па поита ухватит` ђевојку.
Кад ђевојка опази `ајдука,
Још је боље гађе покупила,
Плећи даде, а бжежати стаде;
А ћера је дијете Грујица,
Да увати Туркињу ђевојку.
А кад виђе да је стићи неће,
Он ђевојку Богом братимљаше:
„Богом сестро, лијепа ђевојко!
Причекај ме да код тебе дођем,
А ништа ти учинити нећу.“
Турска була за Бога ајаше
И Грујицу момка причекаше.
Кад ђевојка до Грујице дође,
Руке шире у лице се љубе,
Питаше се за мир и за здравље
И рекоше да су здраво били.
Но Грујица говори ђевојци:
„О, лијепа, Туркињо ђевојко!
Кад си тако вина и лијепа
И лијепа соја господскога,
Каж ми, што си и окле` си,

Чија ћерка, кога ли си баба
И како те зову по имену?“
А кад цура Груја разумјела
Овако је њему говорила:
„Побратиме, незнана делијо!
Кад ме питаш, да ти право
кажем,
Ја сам шцерца бега Ђулагића,
Сестра мила девет Ђулагића,
Мене зову Златија ђевојка,
Једна сестра мешу девет брата.
Сад тако ти, незнана делијо,
Ево скоро па се братимисмо
И братински закон састависмо,
Каж ми и ко си и окле` си,
Син чији си, кога ли си баба?“
А Грујица говори ђевојци:
„Посестримо, Златија ђевојко!
Мене зову Новаковић Грујо,
А син, јесам Старине Новака
Из проклете горе Романије
Из клисуре камене пећине.
Па сам сада пош`о у `ајдуке,
Имама собом моја мила баба,
Радивоја, рањенога стрица
И ево их са мноу у лугају.“
Кад жевојка оно разумјела,
Овакву му ријеч говорила:
„А ти ли си Новаковић Грујо!
Има пуно четири године,
Да сам јелин срцу учињела
Срцу своме и Богу миломе,
Да другога никад бити нећу
Осим момка Новаковић Груја.
Ето, вакат и прилика дође,
Данас ће се ево збратимисмо.
Сад те молим као брата мога,

Немој данит` у зелену лугу.
Догнут` ће се ловци и коњици
Да `ни лова лове по лужини
Па те `оће, Грујо, припазити,
Па ћеш главу своју изгубити.
Но ако ћеш мене послушати,
Премакни се горе у планину,
Те ти иди букову шушњару,
Да те не би припазили Турци.“
Кад Грујица оно разумио,
Тури руке у шпаг од доламе,
Па извади дванаест дуката,
Па их пружа лијепој ђевојци:
„На то теби, Богом, посестримо.
За састанак и братимљење.
И више бих тебе даровао,
Него ми се није придесило,
Ако другом кад се састанемо
Боље ћу те даром даровати.“
Цура узне дванаест дуката
И Грујицу пољуби у руку,
Он ђевојку у чело бијело.
Ђевојка се води повратила
И ибрик воде захватила,
Понесе је на оцак на кулу.
Па је стара дочекала мајка
И овако ћери говорила:
„Ћери моја, да те Бог убије!
Што је јутрос с тобом на
Даницу?
У прије си на воду одила,
Па нијеси тако затрајала.
Ти имадеш у гори јарана.
Казуј, шћери, у гори јарана,
`Е ћеш своју изгубити главу.“
Цура лаже своју милу мајку,
Да јарана није ни гледала,

А камоли да га је имала.
 Када стара мајка разумјела,
 На ђевојку па се насрдила,
 Па ј'ој себе шаком ударила.
 Колико је удри неболеће,
 Претури се на бијелој кули.
 Испадеше дванаест дуката
 Из њедара лијепе ђевојке.
 Кад баба паре опазила
 И боље је ћери кидисила:
 „Да ли, кучко, а не ћери моја,
 Буд ли лажеш, што се кунеш
 криво?“
 Окле` теби дванаест дуката,
 А казујеш да немаш јарана?“
 А ђевојка мајци кажеваше:
 „Паре су ми на оставу биле,
 Па сам јутрос паре приватила.“
 Но завика баба остарала:
 „Девет сина, девет Ђулагића
 Ви имате јединицу сеју,
 Гојите јој за Турчина лице,
 А она се куја погдостила
 И на њу сам стара осјетила,
 Да имаде у гори јарана.
 Уватите лијепу ђевојку,
 Удрите јој муке превелике:
 Обуците од платна кошуљу,
 Па турите мачке три, четири,
 Удрите је бичом плетенијем,
 Да ви каже у гори јарана!“
 Како рече, па је послушаше,
 Осам хоће, а
 један неће. (у оригиналу: не
 `оће)
 И синови послушаше мајку,
 Па скочише на ноге лагане,

Доватише бијелога платна,
 Обукоше лијепу ђевојку:
 Ставише јој од платна кошуљу
 И ставише мачке три, четири,
 Па засише са свакоје стране.
 Доватише плетене канџије,
 Ш` њима бију лијепу ђевојку.
 Куда који ударити `ћаш,
 Онудије тјело јој пуцаше,
 А из њега крвца удараше.
 И шибају лијепу ђевојку,
 Док од платна чову начињише
 И убише мачке све четири.
 Ни тако им неће проказати,
 Проказати у гори `ајдука.
 То се баби мало учињело,
 Синовима јопет говорила:
 „О, синови, девет Ђулагића!
 Теже муке куји ударите:
 Наложите двије ватре живе,
 Међу ватру сестру положите
 Да се пеку њојзи очи црне,
 Казаће ви у гори јарана:“
 Кад то зачу осам Ђулагића,
 Осам `оће, а један неће.
 Наложите двије ватре живе,
 Међу ватре сестру положише,
 А још боље огањ наложише.
 Стадоше се пећи очи црне.
 Кад ђевојка муке сагледала
 И још теже бјеше поднијела,
 Овако је брату говорила:
 „Не дај, брате, `Усејине луди,
 Е` ми оба ока изгореше.
 Нек` ме макну између огњева,
 Казаћу им у гори `ајдуке.“
 Када чуло девет Ђулагића,

Сви скочише, па је извадише.
Бевојка им `вако говорила:
„Браћо моја, девет Ђулагића!
Казаћу ви у гори `ајдука
Побратима Новаковић Груја.
Ја сам јутос на воду уранила,
Да донесем воде у ибрику.
Припазиме Новаковић Грујо
И полеће, уватит` ме `ћаше;
Него сам се брза надесила,
Побјегах му преко поља равна.
Одиста ме уватит` не `ћаше;
Но ме Грујо Богом
братимљаше,
Да причекам од горе `ајдука.
Бе се срели, ту се поздравили,
Питали се за мир и за здравље
И рекосмо здраво да смо били.
Он ме пита што сам и `оклен
сам;
Ја му казах право по истини:
Ђер сам мила бега Ђулагића,
Сестра мила девет Ђулагића
А зовем се Златка Ђулагића.
Но ја питам од горе `ајдуке:
Пошто смо се јутрос
братимили,
Кажи ми се: ко си и окле` си,
Чи ли си син, кога ли си баба?
Да ја знадем кога имам побра
И како те зову по имену?
Од горе `ајдук ми одговара:
Ја сам главом Новаковић Грујо.
Син сам мио Старине Новака
Из простране горе Романије
Из клисуре камене пећине;
Па сам пош`о идем у `ајдуке

И ево ме у зелену кугу.
Самном је Старина Новаче
И још шњиме дели Радивоје
Па се бавим у дружини `ође.
А кад сам чула, разумјела,
Овако сам њему говорила:
Немој, брате, у лужини туне,

Но ти пређи буковом
шушњару.
Дигнуће се ловци и коњици,
Па ће тебе настанути туне,
Па би могао изгубити главу,
Но ти пређи горе у планину.
Кад Грујица оно разумио,
Ивадио дванаест дуката
И даде их Богом посестрими
И на томе, те се раздвојисмо.
Ја се вратих на воду Даницу
Те захватих воде у ибрику,
Донијех је на бијелу кулу.
Стара ме је припазила мајка
И на мене срклет учињела
И још теже муке превелике.
Сад ви кажем у гору `ајдука,
Баш Грујицу побратима мога.
Бог навио и сви Божији свеци,
Свакојему изгубио главу,
Лише брате Усејина мога
Најмлађега и најмилијега,
Што ми муке није ударао,
Нит` ме муком тешком
намучио.
Ја се надам у Бога милога
И Грујицу побратома мога,
Да ће муке моје осветити
И мене ће јопет даровати.“

Када чуше девет Ђулагића,
Разумјеше лијепу ђевојку,
Сви скочише на ноге лагане,
Сваки свога коња опремио,
Припасаше свијетло оружје,
Докопаше бистре ђефердара,
Објесише сабље оковане.
На лагане коње посједоше,
Поћераше низ поље зелено.
Кад су били до воде Данице,
Око воде тражаху `ајдука.
А то виђе Старина Новаче,
Па Грујици сину говораше:
„Ето, сине, побратимства твога!
Издаде те лијепа ђевојка;
Траже тебе око воде Турци.“
Када Грујица оно сагледао,
Он говори Старини Новаку:
„Мио, бабо, Старина Новаче!
Ајде узми чича Радивоја,
Ајд ш` њиме горје уз планину.
Ја ћу сићи до воде студене,
Да се јавим девет Ђулагића,
Нека виде побратима свога.
Јесу ли ми доносили дара,
Е` ћемо се данас даривати.“
Како рекли, па се послушаше.
Оде Новак горе уз планину
И поведе брата рањенога,
А Груја се до воде спуштио,
Па се девет Ђулагића јави:
„Тражите ли Новаковић Груја?
Сво ви га код воде студене.
Јесте ли му донијели дара?
Поитајите да се дарујемо.“
Кад виђеше девет Ђулагића,
Одјашаше девет добрих коња,

А узеше девет ђефердара,
За Грујицом отидоше трагом,
Да увате Новаковић Груја.
Ал` се Грујо уватит` не дава
Но је јунак добар за мејдана.
Једну букву коритасту нађе,
Па је у њу плећи утурио
И Турцима тако говорио:
„Ајте, Турци, сада на Грујицу,
Лако би га сама уватити!“
Који `мо се бржи придесио,
Трчи прије да увати Груја.
`Ал се Грујо уватит` не дава,
Но он често пали ђефердара.
Како који први нападаше,
Тако Груја пали ђефердара.
Ниједан му жив земљи не пада.
Док убио осам Ђулагића,
Онда Грујо на ноге скочио,
Деветога жива уватио,
Па му руке наопако веже.
Пошто му је савезао руке,
Овако му Грујо говорио:
„Сад Турчине, дели Ђулагићу!
Кажу право твојега ти дина,
Животу ти ништа бити неће,
Како ли ме прописа ђевојка?“
„Казаћу ти мојега ми дина,
Како те је казала ђевојка.
Старица је накарала мајка,
Накарала, па је и удрила
И на њу је јако набрекнула,
Да кажује у гори `ајдука.
Ђевојка те казат` не `оћаше,
Но је муке поднијела тешке.
Од њезино осам мила брата,
Осам брата, осам Ђулагића.

Стара им је наредила мајка,
Да ј` обуку од платна кошуљу
И да туре мачке три, четири,
Да ђевојку бију по кошуљи
Те су муке на њу превелике,
Казаће ви у гори `ајдука.

Како рекли, па су послушали:
Обукосмо од платна кошуљу
И туримо мачке три, четири,
Зашијемо са свакоје стране.
Бију цуру бичем плетенијем,
Кудијек је ударити `ћаху,
Туда црна кврца удараше,
Докле платно човом
начињише.

И тако казат` не оћаше.

То се баби мало учињело,
Но говори девет милих сина:
Да наложе двије ватре живе,
Међу ватре да туре ђевојку,
Да се њене пеку очи црне:
Онда ће ви казати `ајдука.“

„И зато су браћа послушала:
Двије ватре наложише живе,
Међу ватре сестру положише.
Статодоше се пећи очи њојзи.

Онда мене викну, `Усејина:
`Усејине, мој брате најмилији!
Кажи браћи, без њих останула,
Нек` ме макну између огњева,
Казаћу им у гори `ајдука,
А `ајдука Новаковић Груја.

Ето ти га у гору зелену
Крај Данице и воде студене.
Бог навио и сви Божији свеци,
Свијех осам посјекао главе,
Мимо брата `Усенија мога

Најмлађега и најмилијега!
Ја се надам у Бога милога
И Грујицу побратима мога,
Да ће мене Грујо осветити,
За `не муке што сам
поднијела!“

„Кад су чули девет Ђулагића,
Опремише коње и оружје
И пођоше низ поље зелено.
Ђевојка им благославе даје:
Ајте, браћо, данас на Грујицу,
На мојега Богом побратима,
Бог навио и сви Божији свеци,
Без главе ми сваки остануо,
Лише брата `Усејина мога!“

Кад то зачу Новаковић Грујо,
Одмах скочи, одвеза му руке;
С` `Усејином, па се загрлио
И овако њему говорио:
„Јаох, Злато, моја посестримо,
Које ли си муке поднијела!
Ма ћу клетву извршити њену!“

И посјече осам Ђулагића,
Па им пречин за перчин веже,
Па им коњ`ма тура о гривама,
А лешине мртве преко коња.
Натовари осам мила брата
`Усејина Ђулагића млада.
Па кад бјеху на раздвојну туне,
Грујо вади стотину дуката
Свезанијих у јаглук од злата,
Па их дава `Усејином малом:
„Понеси их Богом посестримима,
За ту муку што је поднијела.
Заклетву сам њену испунио,
Браћу сам јој дивно даровао.“
На том се мјесту поздравише:

Оде Грујо горе уз планину,
Да потражи Старина Новака;
А `Усејин оде до дворова
И поћера осам мила брата.
Доћера их пред бијелу кулу,
Па дозива Златију ћевојку:
„О, Златијо, моја мила секо!
Ајд` изаћи пред бијелу кулу!“
Мајка изљаше, цури говораше,
Да ј` донио од Грујице главу,
Да је даде Златији ћевојци,
Да је мртву у крилцу љуби.
Ђулагиће не виће, синове,
Да је сваки без главе дошао.
Обадвије изашле на кулу,
Погледаше доље у авлију,
Ал` вићеше осам Ђулагића,
Ни на једном русе главе нема.
А кад виће `Усејина луда,
Завикала лијепа ћевојка:
„Благо мени данас и довијек,
Кад ми дође `Усејине луди
И доведе осам мило брата,
Ни на једном русе главе нема!
Платише ми муке превелике,
Што су мене младу измучили,
Све на вјеру и Божју правду!“
Слеће млада у мермер авлију,
Па загрли
брата `Усејина.

Он турио у њедрима руке,
Па извди стотину дуката:
„Ево сестро, Златија ћевојко!
Ово ти је оправдио Грујо,
За `не муке што си поднијела,
Сва на вјеру и Божју правду;
А с` браћом се мојом поздравио,
Заклетву је твоју испунио.“

Погребе их и сарани дивно.
Па пошто је браћу саранио,
Онда стару мајку уватио,
Обуче јој од воска кошуљу,
Запали јој на врх главе,
Гори стара до зелене траве.
Нека Боже, изгубила душу,
Као што је изгубила главу,
Којас смаче осам мило сина
Сви на вјеру и Божију правду!
И то било кад `но се чинило
Ође нам се свако добро било,
Мир и здравље и помоћ од Бога!

Старина Новак и Грчић Манојло

Вино пије Старина Новаче
У зеленој гори Романији
Са његова тридесет `ајдука.
Вино служи челебија Грујо,
Десном руком срмајли
маштравијом.

Све у реду послужио Грујо,
Ама неће Старину Новака,
Но му чашом вино преслужује.

Проговара Старина Новаче:
„Што је тебе згријешо бабо,
Те ми чашу вина преслужујеш?

Покапа ми зелену доламу.“
Доцкан Грујо поче бесједити:
„А, мој бабо, Старина Новаче!
Које слуге прошле долазаху,
Све си, бабо, слуге иженио;
Мене нешће оженити, бабо,
За младости и моје љепоте.“

А говори Старина Новаче:
„О, мој сине, челебија Грујо!

Ја не могу тебе оженити,
Свињарицом и говедарицом;
За те тражим госпођу ђевојку.

Но сам чуо ће казују људи,
У некаква бугарскога краља,
Кажу, има лијепа ђевојка.

Како чујем би за тебе била,
Би ме стара, добро послужила,

Но се љута натурала гуја
Од Софије Грче терзибаша,
Оће Грче препросит` ђевојку;
Но се свуци па се пребуци,
Узми, Грујо, кргарске мотике,

Ајде Грујо у земљу Софију.
Све се годи по земљи Софији;
Ал` како се наврдити нећеш,
А све гледај челебија Грујо,
Кад ће Грче купити сватове.“

То је Грујо једва дочекао,
Па обуче кргарско ођело,
А у руке кргарску мотику.
Ето Грујо у земљи Софији,
Све се годи по земљи Софији,
А како се наврдити неће,
А све пита челебија Грујо
За сватове Грка терзибаше.

То је добро Грујо уходио.
Он покупи `иљаду сватова,
Не поведе никакве јунаке,
Но све Грке купи у сватове,
Све терзије равнијех узица.
Па се Грујо натраг поврнуо,
Те казује Старини Новаку:

„О, мој бабо, Старина Новаче!
Грче скупи `иљаду сватова,
У сватове ништа од јунаштва
Само један Грче терзибаша.

У неђељу која прва дође,
`Оће Грче провест ђевојку
Кроз пространу гору Романију;
Него, бабо, да га дочекамо.“

То Новаку врло мило било.
Што гођ иде све долази брзо.
Ево Грка и воду ђевојку.

Но да видиш Старина Новака,
Он оправи са своја два сина,
Да чекају Грка терзибашу.
На њих Грче загон учинио,
На Грујицу прво ударио.
Грујица га с` мачем дочекао,

А на Грку оклоп гвожђе тешко,
Грујица је сабљу саломио.
Кад то виђе луди Татомире,
На Грка је загон учинио.
Дочека га Грче терзибаша,
Удари га по свиленом пасу;
Да не бјеше крвца запјенила,
Би с` виђеле мрке ђигерице.
Прође Грче, проведе ђевојку.
Новак није, ни абера нема,
Докле кличе са планине вила:
„О, Новаче, зла ти срећа била!
Теби Грче изгуби синове.
Ено Грка код воде Неретве,
Напио се воде Неретнице,
Ко је пио несретан је био!
Ја ћу Грку очи замазати.“
А кад зачу Старина Новаче,
Он узео бистра цефердара,
Па обуче своје одијело:
На се меће кожу од курјака,
А на глави сурук међедину,
Па на Грка загон учинио,
Удари га церним буздованом.
Проговара Грче терзибаша:
„Стан` полако, Старина Новаче!
Ја сам гледо` и међеда жива,
А камо ли кожу од курјака.
Имам и ја нешто топузине.“
Па потеже перна буздована,
Ал` не види жалосна му мајка,
Јер му вила очи замазала.
На њ` га Новак загон учинио
И на Грка оклоп проломио;
Да не беше крвца запјенила,
Би с` виђеле мрке ђигерице.
Паде Грче у зелену траву,

А надође Старина Новаче,
Па му русу осјече главу;
Те удари јуриш у сватове
Са његова тридесет `ајдука.
Рашћера му `иљаду сватова,
Одузе му лијепу ђевојку
И оне му господске дарове;
Па се Новак у пећину врну,
Даде цуру дијети Грујици.
Татомир је ране допупануо.
Грујица се тада оженио.

Некавалџерство Новаковић Грује

Вино пије тридесет `ајдука
У зелену гору Романију
У некакву ледену пећину,
Међу њима Старина Новаче,
А до њега дели Радивоје.
Вино служи Новаковић Грујо
Сипа десном руком и
маштравом.

Кад Новаку чашу додаваше,
По по чаше њему насипаше,
А преко руке чашу додаваше,
А гледа га Старина Новаче,
Па овако њему говораше:
„О, Грујица, мој од срца сине!
А што сам ти жао учунио,
Те ми чашу преко руке дајеш?“
Кад то зачу Новаков Грујица,
Овакву му ријеч говораше:
„Доста си ми жао учинио:
Врсници се моји иженише,
А врснице по чедо добише,
Велика им ђеца уз кољенце,
А ја им се оженит` не могу,
Док ја куће и кућишта немам.
Ја сам чуо казивали су ми:
У Будиму граду бијеломе
У некаква од Будима краља,
Настала је лијепа ђевојка.
Ја ћу тамо до Будима поћи,
Да ја просим лијепу ђевојку,
Не би ли је мени поклонио.“
Па од земље на ноге скочио,
Па рзава привати дората,
Орати га и опасати га,

Заложи га ђемом немачкијем,
Па додаје `ајдуцима дора.
Водају га пред мрачном
пећином,

Док се Грујо у пећини спреми.
Он се свуче, те се преобуче,
Он удари одијело дивно:
Свилу свуче, кадифу обуче,
А припаса сабљу ђемерлију.
Па се Груја до дората шета,
Па рзава закочи дората.
`Ајдуцима: „Остај с` Богом“

Новаковић Грујо обилази кулу и фамилију

Вино пије тридесет `ајдука
У пространој гори Романији
У пећини, кући од камена,
Међу њима Старина Новаче.
Служи вино дијете Грујица
Руком десном, а чашом
стакленицом.

Сваком чашу пуну вина дава,
А Новаку по по чаше дава.
Стари г ` Новак погледује
криво.

Па Грујици говори сину.
О, Грујице, мој једини сине
Шта сам тебе нажа` учинио,
Те ми чашу не наливаш вина,
А и то ми пре`о рука даваш?“

„На жао си учинио, бабо
Ево, има седам годин` дана
Од како се јесам одметнуо
Из Сријема из земље богате.

Остаде ми у Сријему кула,
А на кули остарјела мајка
И уза њу вјереница љуба
Не љубљена и немилована.

Неш никако да се повратимо,
Да ја виђу кулу у Сријему
И на кули остарелу мајку
И уза њу вјереници љубу:
Је ли моја преминула мајка,
Је ли ми се љуба преудала.“

„Мој Грујице, мој једини сине,
Кад побјегах, јунак из Сријема
Од зулума тешка од Турака,
Ми немасмо ни паре ни динара,

Па дођосмо код Ружице цркве,
Па Ружицу цркву поробисмо
Из ње узех `иљаду дуката.
Уватисмо бега из Зворника
И његову главу посјекосмо
И код кнеза Јока од Сријема,
Кнеза Јока од Сријема равна,
И његове кости изломисмо,
Узесмо му од мејдана вранца
И његове пушке из појаса.

Ти му јашеш вранца од мејдан.
Па, Грујице, мој једини сине,
Сад отићи `оћеш у Сријема.

Узми у ћемер `иљаду дуката,
Па ти види мајку и љубовцу
И отиди код Ружице цркве;

Ту ћеш наћи старога патриара
У неђељу на Васкрсеније,
Ево има седам годин` дана
Зајмио је `иљаду дуката
У Турчина бега Видајића,
Те Ружицу цркву поправио.

Сад се у њој летурђија служи!“
Кад разумје дијете Грујица,
Он од земље на ноге скочио,
Па се свуче, те се преобуче.

Он обуче ћеисију дивну,
Па најпослије црну бугарију,
А на главу бугарску шубару,
А млађа му вранца изведоше,
Прекрсти се , сједе на вранеза:
„С` Богом остај,бабо и `ајдуци!“

Куд год иде у Сријема сиће
Код његове камене куле.
Ту он нађе остарелу мајку
И уза њу вереницу љубу,
Ал` Грујицу оне не познају.

Божју им је помоћ натурао
 И запита остарелу мајку:
 „Море ли се преконачит` оће?“
 Стара му је мајка говорила:
 „О, Бога ми, мрки Бугарине,
 А море се преконачит` оће.
 Сјутра ћемо добро поранит,
 Да идемо код Ружице цркве,
 У неђељу, на Васкрсеније,
 У њој ће се литурђија служит`;
 Њојзи седам датих кадилука.“
 Ту Грујица ноћ заноћио,
 А ујутро Васкрс освануо.
 Подранише и одоше цркви.
 Кад ли дошо` старац игумане,
 Ружицу је цркву отворио.
 Код цркве се народ окупио,
 Па игуман летурђију служи.
 Кад послужи часну летурђију,
 Он узе пјата сребрнога,
 Па изађе пред бијелу цркву,
 Па овако старац бесједио:
 „Чујете ли, браћо моја драга!
 Позлатите пјата сребрнога
 Јер знате ли, браћо моја драга,
 Кад утече Старина Новаче
 У зелену гору Романију,
 Ево пуно седам годин` дана,
 Ружицу је цркву поробио,
 Из ње узе` иљаду дуката;
 Па не служи летурђија у њу,
 Ево, има седам годиница
 Зајмио сам` иљаду дуката
 У Турчина бега Видајића,
 Те Ружицу цркву поправио
 Саде у њу летурђију служи.
 Спремио је Ахмет Арапина,

Да наплати` иљаду дуката.
 Ако не дам` иљаду дуката,
 Арап ће ме јутрос објесити;
 Но позлатите пјата сребрнога,
 Да Турчину вратим дуговање!“
 А то слуша мрки Бугарине,
 Бугарине Новаковић Грујо,
 Па прошета кроз народ, Грујо,
 Докле стару дође игуману,
 Па распучи црну бугарију;
 Око себе ћемер отпучио,
 Трену на пјат` иљаду дуката.
 Кад то виђе стари игумане,
 Он се врну у бијелу цркву,
 Већ не хода с`
 пјатом по народу. (не` оће)
 Тада момци игру затурише,
 Код Ружице пребијеле цркве.
 Скакају се, скока јуначкога,
 А турају камена с` рамена.
 Враг Грујици сићет` не даваше,
 Но се скока са момцима скаче,
 А тура се камена с` рамена.
 Свакоме је Груја претурио,
 А прескочи скока јуначкога.
 Враг нанесе и несрећа црна,
 Враг нанесе Арапку ђевојку.
 Арапка је цура мушкобања,
 Добро тура, па му претурила;
 Добро скаче, па му прескочила.
 Наљути се дијете Грујица,
 Па он тури, добро је претури,
 Па он скочи, добро је прескочи.
 Па му прну бугарија црна,
 Полеће му са главе шубара,
 Просу му се кура од перчина,
 Испаде му пушка из појаса.

А трефи се од Сријема Јоко,
Па опази мрка Бугарина,
Бирдем позна пушку из појаса,
Те познаде дијете Грујицу,
Па полеће до чадора близу,
До чадора Ахмет Арапина.

Овако је Јоко говорио:

„А за Бога, Ахмет Арапине!
Ево, Груја, из горе `ајдука,
Ђе у коло са момцима скаче.“

Кад то зачу Ахмет Арапине,

Па дозива стара игумана:

„Чули мене, игумане стари!

На народа борбу учините,

Нек` увате од горе `ајдука,

Те га мени жива доведите.“

А кад зачу стари игумане,

На народ је борбу учинио,

Опколише од горе `ајдука,

Опколише, па га уватише

И одма` му руке савезаше,

Поводоше Ахмет Арапину,

Дадоше га њему под чадору.

За њим Јоко приста из Сријема,

Па он моли Ахмет Арапина:

„Господаре, Ахмет Арапине,

Ти погуби душманина мога,

Душманина Новаковић Груја,

Који ме је грдно нагрдио:

Узео ми свијетло оружје,

А моје је кости изломио!“

„Ид` отален, од Сријема Јоко,

Лако ћемо погубит` `ајдука.

Кад ујутру бијели дан осване,

Одален ћу повести Грујицу,

Водићу га Зворнику граду,

Предаћу га бегу Видајићу.“

Ту је Арап ноћу заноћио
И под чадор свезао Грујицу.
А Новак се њему примакао,
Па је видео јаде од Грујице;
Па кад ноћ била у поноћ,
Стари Новак чету примакао,
Па је турски чадор опколио,
Те тридесет увати Арапа,
Те свакоме одсјече главу
И увати од Сријема Јока
И његову главу изгубио,
А Грујици руке опростио,
Па се отлен јунак поврнуо
И отиде гори Романији.

О Старини Новаку

Јелен (?) цар гори Романији
А у гори вука и `ајдука.
Тамо има јелена планина
И у њој студена пећина.
То је кућа Старине Новака,
Великога српског јунака.
Ш њиме живе два његова сина:
Једно Грујо, друго Татомире,
И брат његов дели Радивоје,
И још више шездесет хајдука,
Све јунака мрка и једнака
Од зла оца и горе мајке.
Једног дана у сред лета било,
Изашли су пред пећином били,
Па играју игре на планини.
Ту скакаху скока јуначкога
И бацају камена са рамена,
А стари се Ново одвојио,
Па сам сједи без иједног друга.
На десну се ослонио руку,
А много се јунак удедио,
Јер он гледа ће момци играју,
А Ново је много остарио,
Остарио игру оставио,
Оставио игру и мејдане,
То је њему жао на свијету,
Што је јунак тако остарио.
А то виђе Бороје `ајдуче,
Па он јунак код Новака дође
И овако њему проговара:
„Арамбашо, Старина Новаче!
А што си се тако удертио,
Која ти је голема невоља?
Свега данас има у планини
Доста има рува и оружја,

Има блага и за црна врага,
И још ову ваљану дружину.
Везиром сам себе начинио,
Не признајем ни цара ни
ћесара,
Не бојим се никога до Бога,
Па је мени данас најжалије,
Што си ми се тако удертио?“
А стари му Ново говорио:
„О мој друже, Бороје `ајдуче!
Видиш брале да сам остарио,
Ја не могу на очи гледати,
Нити оштром сабљом ударити,
Ни на лаке ноге потрчати,
Зато сам се данас удертио.“
У ријечи у којој су били,
Дођоше му два горска `ајдука,
Што чувају на планини стражу
И овако говорише Нову:
„Арамбашо, наше чете главо!
Ево иду тристо Турака,
Они вуку три товара блага,
Пред њима је Пашић Сарајлија,
Са лијепа шехер Сарајева,
А са ш њиме црни Арапине,
Пашић је Богом побратиме,
Требало би да их дочекамо,
Но је јака сила у Турака,
На коњима под добрим
оружјем,
Нас је мало могли би
погинути.“
То зачу Новаковић Грујо,
И његова уздана дружина.
Дотрчаше Старини Новаку
И овако њему говорили:
„Аман, Ново, да их дочекамо!“

А стари је Ново говорио:
 „Не лудујте моја ђецо драга,
 Јер можемо лако изгинути,
 Од Турака да их Бог убије,
 Но нек са благом иду низ
 планину.“

Они моле, но им је залудо.
 Наљути се Новаковић Грујо,
 Па дружини тако говорио:
 „Ко ће самном, нека иде
 самном,
 Зато баба послушати нећу
 Да би знао да ћу погинути.
 У Старога ни уздања нема,
 Ни уздања, ни доброга знања,
 Но нек сједи, нека кућу чува.“

Па полеће право низ планину,
 А за њиме остала дружина.
 Сам остаде Ново пред пећину,
 Готово сузе да му ударе.
 Кад хајдуци у гору дођоше,
 На троје се они раздвојише,
 На троје је све по двадесет
 стало.

С` првијема дели Татомире,
 Он ће први да зађене кавгу.
 С` другијеима дели Радивоје,
 Да дочека Турке на крајеве.
 А, на треће Новаковић Грујо,
 Ће се они многи раширише,
 Да му нико утећи не може.
 У то силни ударише Турци.
 Дочека их дели Татомире,
 Убише се Турци и хајдуци,
 Но их силом Турци освојише,
 Што побише, а што рашћераше.
 Татомира жива уватише,

Свежаше му обадвије руке,
 Па га гоне стрмо низ планину.
 Дочека их дели Радивоје,
 На Крајини у гори зеленој.
 Побихе се Турци и `ајдуци,
 Но их Турци силом освојише,
 Што побише, а што рашћераше,
 Радивоја жива уватише,
 Бјеле му савезаше руке,
 Па га гоне право низ планину.
 Дочека их Новаковић Грујо,
 Побихе се Турци и `ајдуци,
 Но их Турци силом освојише
 Што побише што рашћераше,
 А Грујицу жива уватише,
 Свежаше му пребијеле руке,
 Поћераше га право низ
 планину.

Глас допадне Старини Новаку:
 „Зло да им је, горски
 `арамбашо!

Дружина му листом погибоше,
 А о н сједише, да те Бог убије!“

Кад зачуо Старина Новаче,
 Удари се руком по кољену:
 „Јаој, мени до Бога милога!
 Што ме данас нађе изненада!“

Па поскочи на ноге лагане,
 Па изведе дебела дорина,
 И понесе убојно оружје,
 А помену Бога милоснога,
 И још зове Бором посестриму,
 Посестриму вилу нагоркињу,
 Па појаха дебела дорина,
 па потрагу поћерао Турке.
 Какав бјеше Боже теби фала:
 На њему је кожух међедина,

А на глави капа од три вука,
 Под њ` ње су орлушине крила,
 У руке му сабља староковка,
 Преко врата тешка топузина
 Још кубуре с` обадвје стране.
 Иде Ново као вјетар горски.
 Тако сахат један претурио,
 Но од Турака трага ни гласа,
 Нити кога има од `ајдука.
 Кад на други сахат наступио,
 Налете на мртве и рањене,
 Побројао Турке и `ајдуке.
 Док на трећи сахат доходио,
 Ту сустиже неколико Турака,
 Они воде дели Татомира
 И бичују га бичем пакленијим.
 Ш` њима Ново затурио кавгу,
 Па се бије на мејдан јуначки,
 Од једнога по двојцу граби,
 Сабљом бије, а доратом гази,
 А пернијем буздованом он
 туче.
 Ту рашћера тај алај Турака,
 На друму му нико не остаде,
 До свезана сина Татомира.
 Њему Ново везе прекинуо
 И на њега ршум учинио:
 „А сад сине рђа те убила!
 Да би кога још затекла жива!“
 Кад су мало понапријед били,
 Ту су други алај достигнули.
 Они воде дели Радивоја
 И бију га бичем пакленијим.
 Ново виче као да јелен риче,
 Пролама се гора Романија:
 „Станите Турци нисте утекли!“
 Па са њима мегдан затурио,

Поред њега дели Татомире.
 Од Турака јада учинише,
 Што побише, а што рашћераше.
 На друму их нико не остаде,
 До везана дели Радивоја.
 Њему Ново везе прекинуо
 И на њега ршум начинио:
 „Радивоје црн ти образ био!
 Сад напријед да би достигли
 И мојега Груја избавили
 Без њега ми живовања нема!“
 Па напријед сви одма
 полећоше,
 Докле трећи алај достигнуше,
 На дно саме горе Романије,
 На погледу поља великога,
 Ће гоне Новаковић Груја,
 Везанијих руку наопако.
 С` једне стране црни Арапине,
 С` друге стране Пашић
 Сарајлија,
 Све га бију бичем пакленијем.
 Кад то виђе Старина Новаче,
 Он на Турке вику начинио:
 „Станте Турци нијесте утекли!
 Лако ви се с` ђецом
 перушавати,
 Но је мука Нова дочекати.“
 Па у Турке јуриш учинише,
 Ту се црвена крвца пролијева,
 А што ћу да дуљим лакрдију,
 Ту све Турке вратом учинише,
 Још оста црни Арапине,
 Са побратимом Пашић
 Сарајлијом.
 Кад виђеше што уради Ново,
 Плећи даше, а бјежати сташе,

А кад Ново до Грујице дође,
Те Грујици опрости руке,
Он напријед поћера дорина,
Па дозива Пашић Сарајлију:
„Причекај ме, Туре, на мегдану,
Срамота је бјежат са мејдана.“
Кад то зачу Пашић Сарајлија,
Он поврати својега враника,
Па овако Турчин проговара:
„Од` ближе Старина Новаче,
Да јуначки мегдан дијелимо.“
Кад се ближе примакнуо Ново,
На оштре се сабље удараше,
Куд удари Старина Новаче,
На двије га поле пресекао.
Но побјеже црни Арапине,
Кад се Ново у невољи нађе,
Тек га с` камен достигнут не
 може,
Он га гађа перним буздованом,
Врат дохвати, Арапа погоди,
Насамице међу лопатице,
Ту долеће Новаковић Грујо,
Те посјече црна Арапина
И узне му коња и оружје.
Отален се натраг повратише,
Сјекући уз планине Турке,
Узимајући коње и оружје
И рањене од горе хајдуке.
Кад су били у један пропланак,
Крвар јунак украј пута лежи,
На њега су многе ране љуте,
Но га Ново ништа не познаје.
Оно бјеше Бороје `ајдуче,
Па Новаку тако говорио:
„Јеси ли се Ново наљутио,
Што тебе нијесмо послушали?

Ја те молим као старијега,
Исправи ме из крви јуначке,
Тешки су ми јади дојадили.“
`Оће Ново, а да како неће,
Па га диже из те многе крви
И Ново му тако говорио:
„Мој Бороје, вазда вјерни
 друже!
Бил` ми могао ране пребољети,
Да те носим у моју пећину
И да зовем вилу посестриму,
Те да бере биље свакојако,
Како би ти ране оздравиле?“
Проговара рањени `ајдук:
„Не могу ми ране пребољети,
Никакво ми биље не помаже,
Но те молим горски `арамбашо,
Опрости ми наше друговање!“
То изусте, а душу испусти.
И ту га је Ново укопао,
На лијево, украј друма пута,
Насред равне горе Романије,
Па он оди гори и пећини
И дође му само десет друга.
Сједе Ново на камен студени,
Па овако говори сину:
„Видиш, сине, што си учинио
И дружину своју изгубио?“
То је било кад се учинило.
Нема кише без мрка облака,
Ни јунака без Старине Новака.

Гђе је Сава искупио друштво,
 Потегнуо бријактињу ђорду,
 Те посјече Саву харамбашу,
 И посијече двадесет хајдука,
 Оно друго у гору побеже.
 Оде Омер уз гору зелену,
 А све куца уз танку тамбуру,
 Уз њу пјева Старину Новака:
 „Копиљане Старина Новаче,
 Ти изађи на сред друма пута,
 Да д'јелимо готовину благо.“
 А Новак се јаду досјетио,
 Ђе ј' посјеко сарајлија Муја
 И посјеко Саву харамбашу,
 Па да видиш Старине Новака,
 Ђе западе за кладу јелову,
 А у руку узо џевердара,
 Па је вако пушци говорио:
 „Моја пушко не остала пуста,
 Немој мене ватром преварити,
 За око те ни молити нећу.“
 Тад наљезе Блажевић Омере,
 А да видиш Старине Новака
 Ђе је нањ'га огањ оборио,
 Добро њега Новак погодио,
 У ковије међу очи двије,
 Прште нему чело на четворо,
 Турчин се је с' коња оборио,
 У то доба тридесет хајдука
 Посјекоше тридесет завтија.
 Те почеше дијелити благо,
 Дијелио Старина Новаче
 Најгоре му ка' и најбољему.

Старина Новак и Ђерђелез Алија

Чету води Старина Новаче,
 Баш у Босни, око Сарајева.
 Кад се Босна турчином насула
 И газије постадоше Турци,
 Новаку је врло жао било,
 Што дочека Босну у земану,
 Те се у њој посилише Турци
 И посташе најжешћи јунаци:
 „Српског бана ни баном не
 кажу,
 Српског краља Влахом
 учинише:
 „Дај нам, Влаше, градове у руке,
 И фермане земље босне
 равне?“
 Краљ је свуда изгубио снагу,
 Па слободу од Талије тражи,
 Од Талије и земље ћесавске.
 Што Талија краљу обећаје,
 Турску силу ништа не угаси,
 Већ се више Турци посилише.
 Виђе Новак земљи краја нема.
 Те овако на једно смислио:
 „И ја ћу се бити на јунаштво:
 Ако Босни фајде бити неће,
 Та Валаха, неће ни зијана;
 Посмицаћу газије јунаке,
 Нек је мање племена силнога,
 Који не да Босни мировати.“
 Млого Новак починио јада,
 Дотаче се бијела Сарајва,
 Потријеби Сарајлије Турке,
 Ђе казују најбоље јунаке.
 Процвиљеше анке и кадуне,

Уз кољено Ђеђелез Алије:
„О, Алија, дирек од Сарајва,
Тебе хвале да нема бољега
А Сарајво у црно зави се,
И осташе удовице каде,
Од некака Новака хајдука.“
Мало стало, ал дуго не било,
Дише чету Ђеђелез Алија.
Да потражи новог харамбашу.
У зло га је потражио грдно:
Све изгину у Алије друштво,
Сам Алија оста у хајдуцим;
Али му је добра срећа била
Брза има дебела дората,
Што прескаче кладе и омаре,
Не у диму сабље од хајдука,
Не у диму, јер стићи не море,
Ни Алија не хода залуду,
Од њега се склањају хајдуци,
За јерике и за оморике.
Ни Талија море погинути,
Нит Новаку море наштетити.
Алија се у Сарајво врну,
Не доведе друга ђавољега.
Прођ'те ме се, удовице каде,
Ђеј' Турака, ту је и хајдука.
Ја не могу уватит Новака.
Нек иду Турци на хајдуке,
Нек не тичу ћуди у Новака,
Па вам Турци више гинут не ће.
Ја на њега четовати не ћу,
Он је дошо, да побије Турке.
Није дошо бројити јелике.“

Старина Новак и бан Задранин

Вино пију два добра јунака,
У бијелу Задру у Приморју,
У дворима бана задарскога:
Једно ти је бане Задранине,
А друго је дели Новак стари
О свачему еглен учинише.
Да шта рече Задранине бане:
„О, Новаче, дели одметниче,
Ти походи све турске градове,
И планице на четири стране.
Чудно ти је Босна омилила,
И Сарајво усред Босне равне,
Највише се око њега скиташ;
Је ли тако богато Сарајво,
Колико га чувају хајдуци?
Па још чудо у Сарајву кажу,
Да су чудне у њему ђевојке,
Пусте кћерке у кавезу расту,
Па се чудно по земљама пасе.
Ето чујем, да казују људи,
Што је скоро подрасла ђевојка,
У дворима Хузун-Тефтедара
Да би цура према паши била,
Ил за бана, ил за генерала.
Да ми хоћеш избавит ђевојку,
И довести у моје Приморје,
Ја бих теби даровао блага,
да мирујеш за годину дана,
нит' да ходаш, нит' да чету
водаш.“
Одговара Старина Новаче:
„Дели-бане, приморски
војводи,
Јест све тако, што говоре људи,

И више је богато Сарајво,
А и љепше у њему ђевојке;
Ја не чувам сарајевско благо,
Већ газије, босанске делије,
Да не чине зулум сиротињи.
А што кажеш, Хусун-аге
шћерцу,
Скоро му је шћерца испрошена,
У Авалу, у Јењи-текију,
За спахију бега Мехмед бега.“
Проговара бане Задранине:
„О, Новаче, ако Бога знадеш,
Отми мени од бега ђевојку,
Ишћи блага, колико ти драго.“
Новак мучи, ништа не говори,
Не рече му ни оће, ни неће;
Оде Новак, ђе је њему драго,
Ја кад дође гори Романији,
Он дозива свог Грујицу сина,
Поткреса му браду и бркове,
И са главе косе па прамове,
Учини се ефенди-муфтија,
Од Авале Мехмед бега бабо.
Оставио злаћану челенку,
Натуријо турску амедију,
И на плећа свилену малмуту,
Ко што носе хоце и муфтије,
Па посједе дебала ђогата,
Сађе право шехер Сарајеву,
Пред дворове Хузун Тефтедара,
Па још неће у бијеле дворе,
Већ тражи, да води ђевојку.
Излазила Хузун-аге љуба,
Њој се Груја од Авала каже,
Брже шћерцу Хузур-агинице.
Спремио се мој Мехмед бег
сине,

Или сада ил'више никада.
А неће ти купити сватова,
Јер ме смије проћи од ајдука;
Није мого по ђевојку доћи,
Отишао је цареву Видину.
То га ханка слушати не шћаше,
Ал јој ћерца из кафане виче:
„Хоћу мајко ићи у Авалу,
Кад сам видкжла бега Мемхмед
бега,
Рад њега би у воду скочила,
Камо л не бих пошла за
љубовцу.“
Даде ханка на коња ђевојку.
Оде Новак оћера ђогина.
Пак не иде, куда ханки каже,
Веће бану одведе ђевојку.
Пређе Новак земље и градове,
Кад је Задру близу долазио,
Тада рече Старина Новаче:
„Ене града, моја снахо драга.
И у њему твога господара!“
А ђевојка стидно одговара:
„О мој свекре, авалски муфтија,
Ја сам чула од мог мила баба,
Да имаде дваест џамија,
И осамнеаст великих мунара,
Све по реду ко високе јеле,
У Авали Мехмед бега твога;
Са мунара мујезини вичу,
Одлијеже сва Авала равна.
Ја не виђе високе мунаре,
Већ некакве цркве и крстове.“
За то Новак ни хабера нема,
Даде цуру бану Задарскоме,
Бан Новаку три чизме дуката.
Оде Новак Скадру бијеломе,

Па одоре кроји на хајдуке,
Од скадарске свиле и кадифе,
А попуња златнијем гајтаном.

Старина Новак оставио Романију

Гором језди хаџи Омерага,
И за њиме тридесет хаџија,
Од Крајине и од Босне равне.
Кад су били на сред од
планине,

Тада рече хаџи Омерага:
„О, хаџије, ђабинлије Турци,
Направите тридесет сенета,
У сенете неколико блага –
Планина је Старине Новака;
Кад будемо на раскршће тврдо,
Ту је ђумрук на богазу тврду,
Ђе се благо оставља Новаку,
Нама ваља ђумрук оставити.
Ја сам девет пролазио пута,
Девет пута ђумрук даровао
И сенета девет оставио,
А нијесам видио Новака,
Само једном у вијеку своме;
А кад сма га очима видио,
Пола ми је поврнуо блага
И спремио у Азији ђаби.
Сад нам ваља дароват Новака.

И сенете наше оставити,
Нека знаде, ко је пролазио,
И ко му је благо оставио.“
Са планине вила одговара:
„Хајде мирно, хаџи Омерага,
Не правите тридесет сенета,
Не међите у сенете блага,
Нит међите, нити остављајте,
Нема више Старина Новака,
Отишао је Новак у Приморје
И одвео дијете Грујицу;

Новак ће се покалуђерити,
А Грујицу на јазају даје,
Да му учи књигу и јазују,
Више неће у планину доћи!“

Старина Новак избавља сужње из Сарајева

Процмилило тридесет сужања
У поносном мјесту Сарајеву,
У подруму паше Скендерије,
И четири кнеза од Сарајва:
Из чаршије Јован Туфекчија,
Од Гласинца Ђуровеване
А од брда Драговић Тодоре,
Љуто цвиле сва четири кнеза,
Па се паши на оцјене дају:
„Скендер пашо, нашој Босни
главо
Вет се наше куће раскућише.
Ми трунемо у подруму твоме,
А за правду Бога истинога!“
Скендар паша њима одговара:
„Ти газито Јован Туфекчијо!
Ти оправљаш оружје ајдучко.
Новакове пушке и ханџаре!
А ти, море, Ђуровићу стари,
Ти Новаку јаловице спремаш,
И хабериш пазарске трговце,
Таслицане из Јењи пазара,
Кад тргују Босном и Сарајвом
А ти, Влаше, Савићу Стеване,
Ти сасипаш бијелу шеницу,
За дружине Старине Новака,
И хабериш ћара и шићара,
Све од Јајца па до Сарајева!
Ти, ђауре, Драговић Тодоре,
Ти ми дижеш у посјек волове,
Те их једу из горе ајдуци,
А наводиш шићар за ајдуке,
Од Требиња па до Босне равне.
Већ има дванаес' година,

Нама дошле даве од земаља,
Да од Босне не иду харачи,
Нит долазе цару честитоме,
Већ их купи хајдуче Новаче,
Он царује, ви сте му везири.
Скоро ферман под туром
учисмо,
У мешћени, у нашем Сарајву,
Султан ће ме мазул учинити,
Или дати Босну под ћесара,
Јер му Босна све државе буни,
Одмеће се цару Арбанија,
Па не дају данке од земаља,
Јер му Босна данак не опрема,
Раја даје, па купе хајдуци.
На оцјене издати вас нећу,
Јера блага за оцјене нема,
Него ћу вас цару оправити,
Ето цара, ето наших глава!“
Па се паша у чардаке врну.
Дочуо је Старина Новаче
Ђе је паша покупио сужње:
„Е, хајдуци, моја браћо драга,
Хајдучко је кратковјечно благо,
Данас немам пара ни динара,
А некад га носит не могасмо,
Иструнуше у подруму сужњи,
Све трпећи муке за хајдуке,
Дужни смо се за то побринуту,
Из зиндана избавити сужње,
Или наше погубити главе;
Већ сам чуо није давно било,
Да је Скопљак данке покупио,
Седам товар'блага готовога,
А још није помакао блага,
Јере чека сигурне пандуре,
Од пазара Крњу буљубашу,

Што прогони сеисане царске;
Ето чујем хабер од Турака,
Кеоз Косово налазиће Турци,
Већ хајдемо да се подигнемо,
Да Косову богаз затворимо,
Док нијесу промашили Турци;
Далеко је у Косово саћи,
Ваља ићи за неђељу дана;
Да отнемо цареве хараче,
Да од паше сужње цијенимо.
Подигнућу чети харамбаше
Од све Босне и Херцеговине:
Од Пролога Вука Јајчанина,
И с Јабуре Лијевланин Вука,
И с Вележа Морачанин Пају!“
Шта су рекли, тако учинили,
Скупише се из горе хајдуци,
Кроз петнаест бијелијех дана,
До Косова, близу Качаника,
Дочекаше цареве хараче,
Дочекаше, те их покупише.
Оде Новак шехер-Сарајеву,
У јатаке више Сарајева,
Те откупи тридесет сужања,
И Босанска сва четири кнеза:
Даде паши седам товар' блага,
Паша благо на накупе даје;
И осташе пашини накупи
Докле буде мјеста и Сарајва,
Скендерија паше Скендерије.

Старина Новак и тријест јаничара

Подранио старина Новаче,
Подранио пређе јарка сунца,
Пак он узео леба у торбицу,
И он насу воде у тиквицу,
Још узедо на раме мотику,
На мотику тикву обесио,
Те он иде дерном винограду,
Да га копа, да се лебом рани,
А да реже, пак да се дувани.
Сусрело га тријест јаничара,
Пак питају старину Новака:
„Ој Бога ти, стари каурине,
Куд си, море, тако подранио,
И узео тикву на мотику?“
Вели њима старина Новаче:
„Идем браћо, дерном
винограду,
Да га копам, да се лебом раним,
Да га режем, пак да се
дуваним.“
Беседе му тријест јаничара:
„А чу ли нас, стари каурине
Ти се мани дерног винограда,
И мани се тикве и мотике,
Већ ако си пута увежбао
Кроз страшљиву гору
Романију,
Проведи нас гором Новаковом,
Да видимо старину Новака,
И његова брата Радивоја,
Да видимо дели Татомира,
Да видимо дијете Грујици –
Оћемо их, стари, поватати,
Поватати, па их повешати,

Јер су Турком љуто додијали.
Теби ћемо бакшиш учинити,
Даћемо ти стотину дуката,
Па ти иди, те се лебом рани,
Лебом рани, дуваном дувани.“
Кад је Новак речи саслушао,
Он је њима тијо беседио:
„Оћу, браћо, а како да нећу?
Путове сам добро увардао,
Сву вам гору унакрст познајем,
Провешћу вас гором
Новаковом?“
То су Турци једва дочекали,
Пак поћоше друмом путовати.
Кад су били у гори зеленој,
Запеваше тријест јаничара,
И у песми вако призиваше:
„Ди си јако старина Новаче?
Ди си јако чича Радивоје?
Ди си јако дели Татомире?
А ди ли си, дијете Грујица?
Изиђите да се огледамо!“
Турци зборе о злу без невоље,
А то слуша старина Новаче,
Слушао је, пак је беседио:
„Браћо моја тријест јаничара,
Је ли тестир мени попевати,
Попевати ситно калуђерски?“
Веле њему Турци јаничари:
„Јесте тестир, како и не било?“
Кад запева старина Новаче,
Стаде јека друма уз планину,
Новак пева, гора му однева,
По гори се зверје устрчало
Од његова гласа јуначкога.
У песми је вако говорио:
„Ди сте јако, сиви соколови!

Долетило јато голубова,
Долетило, одлетети неће!“
Кад су Турци песму саслушали,
Они веле старину Новаку:
„Ој Бога нам, незнан каурине,
Та се песма нама не допада!“
Тек што они у речи бијаше,
Трчи Груја на коњу дорату,
Право трчи старини Новаку,
Додаде му сабљу оковану;
Ал ето ти чича Радивоја,
Ал ето ти дели Татомира.
Кад се стари сабље докопао,
Баци доле тикву и мотику,
А остали заповедоше кавгу.
Да је коме погледати било,
Кад хајдуци јуриш учинише,
Њи четири на тријест Турака:
Раздалеши Турке на буљуке,
Као вуци бијеле јагање,
Новак сече, а Радивоје туче,
Дете Груја на гомилу вуче,
А Татомир наоколо скаче,
Да им који Турчин не утече.
Исекоше тридесет Турака
Измеђ себе благо поделише,
Поделише благо и оружје,
Пак одоше у гору зелену.

Ропство Старине Новака

Хвала богу, хвала јединоме,
Нешто цвили у Стамбулу
клетом,
У тамници цара Сулејмана,
Сулејмана цара тиранина,
Од Озије, од земље пексинске,
То што цвиље на дну је
тамнице,
Сав се Стамбул од цвиљбе
узбуни,
По највише Турци јаничари,
И са њима дели и спахије,
И са њима миздракли јунаци,
И ојани и силни сејмени,
Још сувише Турци пандурине.
Узмути се Станбул у сред подне
Ако с` мути и невоља му је,
Хоће Станбул сужња да умори,
А устала сиротиња раја,
Хоће тужна сужња да избави,
Јер је брани од силе погане,
Пуних, побро, педесет година,
Од Једрена, побро, до тог Драча,
И од Драча, побро, до Солуна,
Од Солуна, побро, до Крушевца,
Од Крушевца, побро, до Сереза,
Од тог Сера, побро, до
Ломнице,
До Ломнице, до те Лом
паланке,
И остале земље српске свете,
Од Скадра ми па до Сарајева,
И Ужица града големога,
Београда, града убојита,
Сред Мораве, главе Шумадије.

Цвиљи сужањ до бога се чује,
Пандурима цвиљба додијала,
Додијала јутром и вечером,
Додијало ноћу у пол ноћи,
Додијало дању до пол дана,
И од пладне, до мрклог мрака.

Сужан мисли никога нечује,
Ал` га Станбул и чује и знаје,
Да га неби стража погубила,
Из Озије нову стражу воде,
Те ми чува сужна у тамнице,
Сужан цвиљи, као и одприје,
И он мисли нико га нечује,
Додијао тристотин пандура,
Све пандура из Озије клете,
Од Озије земље пексиминске,
Отидоше и цару казаше:

„Султан царе, драги господаре!
Нешто цвиљи у дно у тамнице,
Ал` је гуја, ал` је љуто зверје,
Инсан неје, нит` на њ`га личи,
Од цвиљбе се живети неморе,
Али гују из тамнице води,
Ал` нас пуштај у свет да
бегамо?

Овако се живети неморе.“
Кад је царе речи саслушао,
Жао му је младе Турадије,
А нежали сужна у тамнице,
Па говори младим Турадима:
„Децо моја, млади озијати!
Одашта се данас препадосте.
Од једног сужна у тамнице,
Како би га млади уловили,
У његова бела Качаника,
У Качаник и тога Кочана,
Ниже Штипа, више Радовића,

Где се легу змије свакојаке,
Понајгоре гује и јакрепи.
Неје змија, неје љуто зверје,
Но оно је човек као и ви,
По имену Старина Новаче,
А од Скопља града царевога,
Из Качаник Новакова града,
Одавно га царе завојштио,
Ево има педесет година,
А како ми зулум Новак гради,
А са братом Дели Радивојем,
Од Калкадели града маленога,
И са сином дели Радојицом,
У Кочана града бијелога,
У Кочана, а ниже Кратова,
Са Грујицом тим рођеним
сином,

Виш Филибе у Моме Клисуре,
Тврда града на среди Балкана,
Са синовцем дели Татомиром,
У Кратово града каменога,
Са сестрићем дели Милованом,
Више Штипа у Острвац града,
На Руднику високој планини,
Са нећаком тим дели Урошем,
На Виточу у некаква града,
И са баном Драгиом Миланом,
У Мораву граду бијеломе,
У Морави спрам Новог брда,
Са сестрићом Огњаном
челником,
У Софији граду убојиту,
Са шураком Јуришић Бајком,
У Пироту на домак Нишаве,
Са пашанцем дели Милорадом,
Виш Једрене гњезда Турадије,
А на Ибру големој Марици,

Сву су земљу бутун захватили,
 Они Срби, рода убојита,
 Убојита ти клети душмани,
 Диндушмани цара и корана.
 Сву су српску листом
 подигнули,
 Против свога цара честитога,
 Борише се за 50 година,
 Ја уфатих Старину Новака,
 Ако бог да и срећа од бога,
 И остале хоћу пофатати,
 И Србију једном умирити,
 Од Једрене па до мора Сиња,
 От Дунава, до Солуна равна,
 От Котора па до Сера бела.
 Он тамнује девет годин дана,
 Ја га мучим за девет година,
 Не би ли се остали хајдуци,
 Сажалили на муке Новака,
 Не би ли се цару покорили,
 Не би л` земљу царску
 умирили;
 Ал` су они из горице вуци,
 Црни вуци, па срца тврдога,
 До данас се ни јен недава,
 За Новака, као да нехају,
 Већ ми чине зулум и невољу,
 А по мојој бостан царевини;
 Но чусте ли три стотин
 пандура?
 Ви идите у доње подруме,
 И узмите кључе од тамнице,
 Отворите од тамнице врата,
 Извади те Старину Новака,
 Нит` га бите, нит` му главе
 сец`те,
 Новак хоте једно, или друго,

Донесте га мене на диване.“
 У млађега поговора нема,
 Сви пандури цара послушаше,
 Отидоше у подруме доње,
 Отидоше и узеше кључе,
 От тамнице отворише врата,
 Изведоше Старину Новака,
 Нит` га бију, нит` му главу секу,
 Носише га цару на дивану,
 Кад га виде царе од Станбула,
 Понизно му царе проговара:
 „Јеси л` Ново јоште у животу?
 Што си Ново тако потонео,
 Беле коске на теб` раслабеле,
 Је л` ти Ново живот додијао?“
 Ћути тужни Старина Новаче,
 Нит` се смеје, нити му говори,
 Белу браду по колену ваља,
 А бркове за рамења веже,
 Дуга коса до земљице дошла,
 А нокти му, за две шаке, оштри.
 Опет царе смерно проговара:
 „Што ми ћутиш, Старина
 Новаче,
 А да ли те од Станбула пустим,
 Да с` докопаш твојег Качаника,
 Качаника више Скопља града,
 Да с` докопаш Дели Радивоја,
 На том Шару у Калканадели,
 И осталих хајдучких колена,
 На Руднику високој планини,
 Виш Велеса града бијелога,
 На Виточи високој планини,
 На Мораву високу планину,
 На Кратова и на Самокова.
 Стар планину и веља Балкана,
 На Бабуна и Његоша бела,

Виш Солуна места питомога,
 И на ону Копаоник планину,
 И остале хајдучке планине,
 А по мојој бостанци равини,
 На мах би се болам подмладио,
 Подигао би бутун рају моју,
 Коју бунуиш 50 година,
 Мислиш тако Станбула узети,
 И Турчину царство преотети,
 Што га море на мегдану доби,
 Пати веру турску изтрулити,
 Ислам ћаби у чорбу духнути,
 Кадунама шалваре слиндрити,
 Погазити пророк Мухамеда,
 И раја се турска прихватити,
 Обљубити огњене Фатиме,
 И попити реку меденлију,
 И појести шербетли дрвење?
 Ћути Новак с места се не миче,
 Већ он гледа и лево и десно,
 Не бил` гдегод својег опазио,
 Ал` му нема од Срба ни једног,
 Те се Новак мало окуражи,
 Али цару ни речице збори.
 Кад то виде царе Сулејмане,
 Сулејмане паклено копиле,
 От Озије от земље пексимске,
 На тешке га мукетине врго,
 Неби л` му се Срби покорили,
 Неби л` били царска раја клета,
 Ал Новак речцу не прозбори,
 Нити рече. „јаох моја мајко!“
 Нити рече: „проклет` ми
 бабајко!“
 Нити рече: „тешко мене
 тужном!“
 Кад се цару и то додијало,

Смерно стаде Новак питати:
 „Знаш ли Ново? Нек ти јади
 знају!
 Знаш ћауре и српско копиле,
 Је си л` море влаху запамтио,
 Је си л` чуо од влашкијех баба,
 Који оно беше добар јунак,
 Што јахаше коња крилатога,
 У руке му танка миздрачина,
 До царева шатора удари,
 Цар Мурата под шатором
 распори,
 Свуд где пројђе по сокак
 направи,
 По двајес тријес на миздрак
 насади,
 Преко десно раме пребацује?“
 Одговара Старина Новаче:
 „Знадем царе, како не бих знао?
 Право ћу те, царе казивати,
 Ја сам чуо од влашкијех баба,
 А и сам сам мислим запамтио,
 Што ме питаш, право ћу ти
 казат`,
 Он ти је Милош Обилићу,
 Е, душа му раја угледала,
 Бог му дао те се посветио,
 А Срби га навек прослављали!“
 Јоште Новак хоте говорити,
 Ал` му неда царе од Стамбула,
 Већ га опет смерно запиткује:
 „Знаш ли Ново, јеси л` запазио,
 Је си л` чуо од српских баба:
 Који оно добар јунак греше,
 Што јахаше дебелог дората,
 У руке му мача зеленога,
 Језди дору по златну Косову,

Све где пројђе, све сокак
начини,
Једном махне по десет обали?“
Одговара Старина Новаче:
„Ово ти је Косанчић Иване,
Од Дубнице испод Самокова,
Стара му се посветила мајка,
Која роди наквога сокола,
А побратим Милошу Обилићу,
Из Дренице високе планине,
Из Обиља града убојита,
Са Косова, да бог да пропало!“
Јоште Нова хоте говорити,
Недаде му царе од Стамбула,
Већ Новака смерно запиткује:
„Знаш ли море, јеси л` запазио,
Који оно трећи ђаур беше,
Штојаше коња кулатаста,
И носаше тешку топузину,
Језди коња по Косову свету,
Све где пројђе, све сокак
начини,
Једном махне, а десет убали?“
Одговара Старина Новаче:
„Знајем царе, право ћу ти
казат`,
Оно ти је Топлица Милане,
Из Топлица, од Битоља града,
Побратим је светога Милоша,
Побратим је светог Ивана,
Да бог да му душа раја видла,
А свето му сво то племе било,
Сво му племе и сво му колено,
Што он поби по Косову Турке,
На Косову да бог да пропало,
Црна пакла те тамнице српске,
Од њега ми Содом Гомор био,

Да не трује веру ристосову!“
Јоште Новак хоте говорити,
А неда му царе од Стамбула:
„Знаш ли влаху, јеси л` запазио,
Којно беше тај четврти јунак,
Што јахаше коња ђогатаста,
У руке му свилен крсташ
барјак,
Сав му ђогат у крв огрезнуо,
Десницу му руку одсекоше,
У зубима дизгине држаше,
Крсташ барјак под левим
коленом,
Бакрачлијом ђогу пробадаше,
Левом руком сециаше наше,
По Косову ка соко летеше,
Нек` је свето, од сад па довека,
Сам је пророк на њ` га слазио,
И храбрио своје правоверне,
Куд год пројђе све сокак
начини?“
Одговара Старина Новаче:
„Знадем царе, како не би знао,
Оно ти је Орловићу Павле,
Да бог да се Павле посветио,
И из раја Турке прогањао,
Као са оног поганог Косова!“
Јоште Новак хоте говорити,
Ал` не да му царе од Стамбола,
Већем опет њега смеро пита:
„Знаш ђауре? Сви те јади знали!
Који оно пети јунак беше,
На алату коњу високоме,
Што носашо троструку канџију,
Језди коња по Косову свету,
По бостану Фате пророкове,
По ђул`стану раја исламова,

Где се вије коло рајачкиња,
Које своје у загрљај жуде,
Да им пију финџални те очи,
А сисају шербетлију сладост,
Каква само у светаца наших,
Девојака од 12 година,
Све где пројђе све сокак
начини,
И нагони Турке на буљуке?“
Одговара Старина Новаче:
„Знадем царе, како небих знао:
Оно ти је старац Југ Богдане,
Да бог да се јунак посветио!“
Јоште Новак хтеде говорити,
Ал` му неда царе од Стамбула,
Већ он њега смирено питаше:
„Знаш` ли псино, ђаурско
копиле,
Знаш копиле српске кује клетке:
Који оно шести јунак беше,
На вранчићу коњу големоме,
И он носи тешку топузину,
Где год пројђе све сокак
начини?“
Одговара Старина Новаче:
„А знам царе, како не бих знао,
Он ј` главом Старина Новаче,
Ево главе, а ево Новака,
Чини царе, што је теби драго,
А да ми се горе докопати,
И твојега царевог тела,
Не бих знао шта би ти учинио,
И од тене и твојих Турака.“
Ал` говори царе Сулејмане:
„Ти си пашче Турке нагонило,
На крваву проклету Ситницу,

Одмор чиниш код те влашке
цркве
Код те цркве беле Грачанице,
Па свијаш по Косову Турке,
Као вуче бијеле јаганце?“
Он подвикну три стотин
пандура,
Уфатише Старину Новака,
Не воде га на дно у тамнице,
Но га воде у поље широко,
Кад су били на друме широке,
Новак стаде њима говорити:
„Фала вама, а цару не фала,
Што ме држа девет годин`
дана,
Да тамнујем у црне тамнице,
Но чусте л` ме цареви пандури?
Срамота је триста на једнога,
На једнога барем да ј` јунака,
Но дртеља болеснога старца,
Што оно му је душа у котлацу,
А и другом у гроб је крочио,
Но дајте ми коња сакацију,
И на њему самар кирицију,
И дајте ми сабљу од ескије,
Пустите ме нека вам је сејир,
Да с` смејете Србину јунаку,
Како бега кроз цареву војску,
А војска га канџијама бије,
Канџијама бије и убија,
За оваква ем старца, ем болна,
Текем текар што се јунак каже,
Што је шето овчар по планине,
Са пуфаљка, шареним кавалом,
Срамота је поганит оружје,
И трудити крила соколовима,
Из далеке, из земље Озије,

У којој је ћаба пророкова,
Где но сунце никад не залази,
Од јунаштва паша, агалара,
Убојите деце спахинчади,
Што но љубе у хареме буле,
Каквих нигде у свом свету
нема,

Не боје се свих седам краљева,
А камо ли одртеља старца,
Стар Новака од 360 лета,
Са некакве Качаник пећине,
У којој се ни лисице легу,
А камо ли коњи и јунаци.“

Превари се триста пандура,
Са Новака скидају окове,
Дадоше му коња сакаџију,
Дадоше му самар кириџију,
Дадоше му сабљу ескиџину,
Место узде реп му коњски
даше;

Пак се смеју коњу и јунаку,
Сејир чине, а џунбус проводе,
Ну да видиш чудо изненадно,
Кад се Новак виде у слободи,
Обрну се као соко сиви,,
Стаде смеја 300 пандура,
Па чекају Новака на коњу,
Да он трчи кроз цареву војску,
Да са њимесајтарије граде,
На зло су се данас насмејали,
Од триста шест стотина гради,
И изабра коње понајбоље,
А на коње натури оружје,
Са оружјем и одело турско,
Пак полете сокол птица сива,
Право оде свом Качанику,
Свуд застао браћу и синове,

Пак се бију са царевом војском,
Пак се бију равно триста лета.

Ајдук Новак и Ђевојка

Вјерно служи Пеик-Ибрахиме,
Вјерно служи код Цара
Турскога.

У цара је госпођа Ђевојка:
Цар је рани да за себе узме,
Цар је хоће, а Ђевојка неће,
Ранио је петнаје годинах.
Кад Ђевојци веће дотужило
Она зове Пеик-Ибрахима,
Па је њему `вако говорила:
„Вјерна слуго Пеик-Ибрахиме!
Кради коње и царево благо,
Да идемо планини Копајној;
Тамо јесте моја очевина,
Очевина стара Ђедовина.“
То је Турчин једва дочекао.
Краду коње и царево благо,
Побјегоше планини Копајној,
У Копајној ноћцу преноћили,
У Копајном под зеленом јелом.
Кад сјутра бијел` дан освану,
Сњези пали а други падају.
Љуто куне љепоту Ђевојку,
Љуто куне Пеик-Ибрахиме:
„Ој Ђевојко да те бог убије!
Зашто мене од цара одмами?
„Ја код цара могах живовати,
Цар би мене бољом оженио,
Љепшом, вишом господском
Ђевојком.“

Ал` бесједи љепота Ђевојка:
(То се њозји срамота учини)
„Вјерна слуго Пеик-Ибрахиме,
Ако ти је зима додеала,
Вране коње попењ` у жељезје,

И помећи коње у катарне:
Па ми љези на свилено крило,
Дат` покријем коластом
аздијом.“

Кад је Турчин разабрао р`јечи,
Вране коње попе у жељезје
И помећа коње у катарне,
Па јој леже на свилено крило;
Она г` покри коластом аздијом.
Заспа Туре кано јагње лудо,
Она трже од појаса ноже,
Па погуби Пеик-Ибрахима.
Онђе сама ноћцу преноћила,
У Копајној под јелом зеленом.
Кад у јутру бијел` дан освану
Красно јарко огрануло сунце,
Ђевојка се диже путовати:
Она сједе на добра коњица,
Па се попе горе на Копајну,
Уз Копајну гледи низ Копајну.
Она стаде размишљати мисли:
„Мили боже што ћу и како ћу!
Натраг несмјем а напрјед
неумем,
Ако ћу се натраг повратити,
Голем Зулум ја учиних цару:
Покрах коње и Царево благо,
И одведох слугу најбољега,
Одвела га и погубила га.
Идем напред што год вишњи
Бог да.“

Копај` пређе у Косово сиђе,
Косов` пређе на Звечан изиђе,
Звечан пређе у Рогожњу дође,
Са Рогожње у Приштину дође;
У Приштини ноћцу преноћила,
Код једнога добра домаћина;

Домаћин јојкоња напоио,
И ситне га зоби назобио.
Јошт ни б`јела недочека дана,
По ноћи се дигла путовати;
Она стаде попјевати танко,
Кроз Качане старе Новакове.
Зачуо је хајдук Новак стари,
Па дозивља два Новаковића;
Једно Грују друго Татомира,
И свог брата Дели-Радивоја:
„Ви идите моја ђецо драга,
Па видите, ко то ноћу пјева,
Ако ј` вила, ако је ђевојка,
Под шатор је мени доведите;
Аколи је каква заточника,
Од њега ми крило донесите;
Још га дјецо и ви покарајте,
Не не пјева ноћу кроз планину,
Нек неплаши наше заточнике.“
Изађоше три добра јунака,
Под ђевојком коња уватише.
„Стани море! Ко то ноћу пјева?
Ако с` вила, ако си ђевојка,
Под шатор те зове старјешина;
Аколи си каква заточника,
Курва дат` је и отац и мајка!
Што ти пјеваш ноћу кроз
планину?
Па ти плашиш наше
заточнике.“
Просу сузе љепота ђевојка:
„Нисам вила, моја браћо драга,
Већ жалостна госпођа ђевојка;
Како име вашем старјешини?“
„Ајде амо, што му име
питаш.““
Одведоше по шатор ђевојку,

А ђевојка тужно проговара:
„Мили Боже, на свему ти хвала!
Бе допадох млада, под
шатора!“
Гледи Груја љепоту ђевојку,
Па бесједи Новаковић Груја:
„Сладки бабо, да л`јепе ђевојке!
Давно тражиш за мене ђевојку,
Ево, бабо, за мене ђевојка.“
Бесједи му јадук Новак стари:
„О Грујица, моје чедо драго!
Јест да` ј` л`јепа госпођа
ђевојка,
Ал` ту нема ни попа ни кума,
Б`јеле цркве, ђе ће се венчати.“
Кад то чуше два Новаковића,
Дигоше се на ноге лагане,
Па нађоше и попа и кума,
Б`јелу цркву, ђе ћесе венчати.
Док небише стали на венчање,
Дотле небо чисто, ведро било –
Кад младенци стали на
венчање,
Навуче се облачина сиња:
Из облака два грома пукоше,
Из два грома двадажда кржава;
Наслужи се чаша молитвена,
Пуна им се крви наслужила;
Свештеника оба осл`јепила,
И четири ђака оњемила,
Само оста самоуче ђаче,
Што је само књигу научило.
Књигу пише самоуче ђаче,
Па је шаље у Качаке старе:
„Од` Новаче да чудо гледамо,
Од Грујице и твоје снашице.

Док не бисмо стали на
 венчање,
 Дотле небо чисто, ведро било;
 Кад младенци сташе на
 венчање,
 Навуче се облачина сиња,
 Из облака два грома пукоше,
 Из два грома два дажда крвава;
 Наслужи се чаша молитвена,
 Пуна им се крви наслужила;
 Свештеника оба осљепише,
 И четири ђака оњемеше.“
 Кад је Новак књигу разгледао,
 Он се шеће у бијелу цркву,
 Па узима љепоту ђевојку,
 Узима је за десницу руку;
 Изведе је пред бијелу цркву,
 Па говори ајдук Новак стари:
 „Ој ђевојко, моје чедо драго!
 Кажу право, тако здраво била,
 Ког си рода кога ли племена,
 Ког имена, којег презимена
 Дати који што од рода н`јесмо!“
 Сузе просу госпођа ђевојка:
 „Нисам вила драги родитељу,
 Већ жалостна госпођа ђевојка.
 Мож`тел` знати, и у памет
 брати
 Кад су Турци Орид поробили,
 Новакове дворе попалили,
 Новакове и Радивојеве;
 Нејаку су мене заробили,
 У велевци у златној колевци.
 Везиру ме турском поклонили,
 Рани м` везир до седам
 годинах,
 Од седам ме цару поконио.

Цар ме рани до петнајст
 годинах,
 Цар ме рани да узме за себе:
 А ја бабо за Турчина нећу,
 Већ је мени на ум пала мајка,
 Имам стрица Дели-Радивоја,
 До два брата Груја и Татомир`;
 Мајка ми је из горице вила,
 Па сам пошла да ја њих
 потражим.“
 Кад је Новак р`јечи разумјео,
 Сузе просу низ` јуначко лице;
 „Ти си Јело мезимице моја!
 Ти си Јело жива жељо моја!
 Мало баба не огр`јеси душу,
 Мал` не узме ћерку за снашицу;
 Мал` не венча брата и сестрицу.
 Оди Грујо, оди Татомире,
 Ево ваше сестрице Јелице!“
 Браћа су једва дочекала,
 За коју су и заборавила.
 Сузе роне низ бијело лице,
 Од ње ишту тестир и
 благослов,
 По највише Грујица нејаки:
 „Прости мени моја сестро
 драга!
 Прости мени и благослов
 дајми!
 Ја сам тебе хтео обљубити,
 Је сам сестро али за незнања!“
 Једва су је браћа дочекала.
 Водише је по гори зеленој,
 Водише је за годину данах;
 Кад настала друга годиница,
 Браћа сестру удомила л`јепо,
 У Арада бијелога града,

У велику кућу Диздарића;
Међу дванајст мили
братенацах.
Па отуда стекли пријатеље,
Једном другом гостом
доходили,
Фермани се б`јели
поздрављали,
Ко остали сретни и честити.

Ајдук Новак и триста Тураках

Рано рани ајдук Новак стари
Рано рани у неђељу младу,
Собом носи тикву и мотику;
Добра га је кобца сукобила,
Коб га коби три стотин`
Тураках:

„Божја помоћ делијо незнана!
Каква теби голема невоља,
Те ти раниш рано у неђељу,
У неђељу виноград копати?“

„ „Бецо моја три стотин`
Тураках!

Како да ми није за невољу,
Ка ја раним и мом` двору
б`јелом,

Које каквих триста сиротицах!
Ја их раним и ја их одјевам,
Поред бога, па и своје душе,
А за моје прелијепо здравље.““

Опет њега запитају Турци:
„Ој богати сиротице стара,
Бил` нас знао јунак проводити,
Кроз сву гору Романију чарну?
Да нас брате сада ненаведеш,
На ајдука старину Новака.

Ми идемо по љепу ђевојку;
Ако бог да срећно прођемо,
И ђевојку здраво одведемо,
Тебе ћемо сретна учинити.“

Насмија се ајдук Новак стари,
Па Турцима `вако проговара:

„Бецо моја три стотин`
Тураках,

Колико је у горици јеллах,
За толико ја јунак дознајем

Новакових по гори друмовах.
Зато ћу вас браћа проводити,
Кроз сву гору Романију чарну,
А нећемо наић` на Новака.
Него чујте што ћу вас молити:
Ђецо моја, три стотин` Тураках,
Ја сам јунак здраво остарио,
Остарио и обневидео,
Па немогу пјешнице ходити;
Дајте мени коњетину стару,
И дајте ми сабљу постапалицу,
Да се могу стари одбранити.“
Згледају се јаничари Турци,
Згледају се један на другога,
Намигују један на другога;
Па овако међ собом бесједе:
„Да му дамо стару коњетину.
Јесил` чуо сиротице стара!
Даћемо ти и коња и сабљу,
Ево нас је три стотин` Тураках,
У сваког сабља окована,
У сваког коњиц` од мегдана;
Бирај сабљу како теби драго!
Узми коња кога теби драго!“
Јесте старо али је лукаво,
Брзо јесте коње промотрио:
Угледо је дебела дорина,
Добра дора бабе Метковића;
Покривена свилом и кадивом,
Грива му је исплетена златом,
А злаћеном уздом зауздан је,
А оседлан седлом сребрнијем.
Јесте старо али је лукаво,
И сабље је брзо промотрио:
Угледао је сабљу Омерову,
У које су балчаци од злата.
Згледају се јаничари Турци,

Све дадоше, ријеч nereкоше.
Даје коме стати па гледати,
Кад усједе хала на сотону,
Ајдук Новак на добрага дору.
Пак појезди низ гору зелену,
Кад дојезди до својега стана,
Он Турцима овако говори:
„Ђецо моја три стотин`
Тураках,
Бил` ви ради мало послушати,
Да вам саде станем попјевати,
Попјевати танко гласовито.“
Бесједе му три стотин` Тураках:
„Попјевај нам` сиротице стара,
Попјевај нам те нас разговарај,
Нешто нас је санак обрвао;
Бог ће дати па ће добро бити.“
Кад покликну стари попјевати,
Попјевао како соко сиви:
„Ђе сте данас сиви соколови?
Прејездише гору лабудови,
Под криоци благо пронесоше!“
То зачуло дијете Грујица,
И са њиме млади Татомире,
Па су своме чики говорили:
„О наш стриче Дели-Радивоје!
Брже устај на ноге јуначке,
Да пашемо свијетло оружје;
Да идемо гори Романији,
Романији право на друмове;
Јер познасмо ми бабина гласа,
Можда ј` бабо наишао на Турке,
Јал` на какве младе кириџије,
Па их води на наше бусије?
Ту ће бити много пуста блага.“
То Радивој једва дочекао,
Па скочише на ноге лагане;

И оружје св`јетлоприпасаше,
Пошеташе вучки и ајдучки,
Поватоше у гори бусије.
У то доба нагазише Турци,
Мили Боже чуде големога!
Даје коме погледати било,
Кад с` удрише Турци и ајдуци.
Новак виче, а Радивој сјече,
Дјете Груја на гомилу слаже,
Татомире кладиће прескаче;
Добро чува да гласник неоде,
Да некаже шта је са сватови,
Каколи су гору проходили.
Млоге турске одсјекоше главе,
И ту силно благо задобише,
Задобише коње и оружје;
И за себе спомен оставише,
Да се пјева док год траје св`јета,
И жаркога сунца и мјесеца.

Удаја за недрагог

Морач цура, морач цура
Планинама брала, морач цура,
Морач брала, морач брала:
„О јаблане, о јаблане,
И тебе би брала, о јаблане,
Но ја не знам, но ја не знам,
Коме бих те дала, но ја не знам.
Мене мајка, мене мајка,
За недрадога дала, мене мајка.
За некаквог, за некаквог
Новаковић Груја, за некаквог,
Који нема, који нема,
Куће ни кућишта, који нема.
Бог убио, Бог убио,
Ту Грујову мајку, Бог убио,
Што је Груја, што је Груја
Јунака родила, што је Груја.
Те ме ћера, те ме ћера,
Ноћу без мјесеца, те ме ћера
Да му перем, да му перем,
Крваве кошуље, да му перем.
Кућа му је, кућа му је,
Ледена пећина, кућа му је,
А баштина, а баштина,
Гора и планина, а баштина.“

Груја делија

Коња разигра Груја делија,
Коња разигра, поља растриша,
Поља растриша, небо разниша,
Небо разниша, звезде собара,
Слегна си одма` доње мејане,
Доње мејане, горње кафане,
Врза си коња, поби си пушку,
Поби се пушку, разапе чадор,
Разапе чадор, седе под њега.

Оздола идев китка лазари:

„Да ти певамо, Грујо делијо,
Да ти певамо, да ти играмо.“

„Не ми певајте, не ми играјате,

Сам ћу да певам, сам ћу да
играм,

Него ми дајте једно девојче,
Једно девојче од лазарице.“

Напомене

Андрија Лубурић (1891. Никшић – 1944. Београд), српски историчар, велики присталица уједињења Србије и Црне Горе и династије Карађорђевић. Отац Мрдак из околине Билеће био је познат као гуслар. Још у раној младости, пре Првог светског рата, почео је да сакупља народне песме, грађу за проучавање насеља, племена и њиховог порекла старе Херцеговине. Упуства је добио од самог Јована Цвијића. Истакао се храброшћу у Првом светском рату. После рата био је учитељ, касније полицијски писар у родном месту. Издао је више научних радова и зборника извора за историју Црне Горе. Сакупио је преко 800 песама. Његова збирка јуначких песама садржи 418 песама са 111 000 стихова. Највећи број никад није објављен. Записује на почетку 20. века када слаби дух народне патријалне културе. Крајем 1928. године са Герхардом Геземаном и гусларом Танасијем Вучићем путује у Берлин на снимање плоча наше епске поезије. Не знамо да ли још постоји овај интересантан аудио извор. У збиркама Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске постоји велики број звучних записа наше усмене поезије свих видова и циклуса. У току Другог светског, марта 1944. године, рата под нејасним околностима губи свој живот. За свеску 3 четврте књиге одабрали смо 13 песама, првих у садржају, о Старини и Новаковићима. У рукописима има их много више. Нажалост, веома су нечитки и пуни само њему знаних скраћеница. О његовим збиркама песама и осталом раду писали су Радослав Меденица и Тома Папић.

Босанска вила је лист за „забаву, поуку и књижевност.“ Као орган Учитељског збора Српске школе у Сарајеву излазила је од 1885. до 1914. Као једини српски часопис у Босни и Херцеговини у опозицији је према окупационим властима Аустро-Угарске. „Вила“ је често објављивала народне умотворине. Изабрали смо песме у

низу од „Бој на Романији“ до „Старина Новак избавио сужње из Сарајева“.

Даница је књижевни часопис српског романтизма који је излазио у Новом Саду од 1860. до 1872. Многи истакнути писци 19. века били су јој сарадници. Штампала је повремено и народну усмену поезију. Одабрали смо песму: „Старина Новак и тријест јаничара“.

Милош Милојевић, (Црна Бара, Мачва 1840.-Београд 1897.), незавршени московски студент словенске филологије. У Србији био је запослен на разним чиновничким положајима у правосуђу и просвети. Оснивач је многих културних друштава. Национални радник на подручју Старе Србије. Учесник српско-турских ратова 1876-78. Вредно је сакупљао народна предања, песме и старе рукописе. Родоначелник је аутохтонистичке историјске школе. Икона, инспирација и узор савремених псеудоисторичара. Из његове збирке издвојили смо: „Ропство Старине Новака“.

Аца Поповић Зуб, (1829. Рума-1894. Будимпешта), је завршио Правни факултет и ступа у војну службу коју брзо напушта. Књижевник и преводилац са немачког, руског и мађарског језика. Сарадник је многих часописа. Романтичар, клерикалац и славјанофил. Бавио се политиком као поштовалац Светозара Милетића, вође Срба у угарским земљама. Касније му постаје огорчени противник. Из његове збирке преузели смо две песме: „Ајдук Новак и ђевојка“ и „Ајдук Новак и триста Турака“.

Др. Зоја Карановић је била 40 година редован професор Филозофског факултета у Новом Саду. Пручавала је народну књижевност, фолклор, историју културе и бавила се етнолошко-антраполошким истраживањима. Аутор је многобројних монографија, чланака, уџбеника и антологија. Прва је добитница новоустановљене награде „Тихомир Ђорђевић“, Центра за културу и уметност у Алексинцу. Овог пута одабрали смо две лирске песме: „Удаја за недрагог“ и „Груја делија“.

Литература

Архив Србије: Фонд Андрије Лубурића, рукописна заоставштина (народна поезија, разна етнографска грађа, преписка...)

Архив Српске академије наука и уметности: Етнографска збирка. Рукописна заоставштина народне епске поезије, број 355. (Андрија Лубурић)

Босанска вила, бр. 1 1888., бр. 1 1900., бр. 4 1900., бр. 5-6 1900., Сарајево

Даница, бр. 5, 1866., Нови Сад

Милош Милојевић, Песме и обичаји укупног народа Србског, књига 3, 1875., Београд

Аца Поповић Зуб, Србске народне пјесме, издала Југославјанска младеж, 1852. у златном Прагу

Зоја Карановић, Антологија лирско-епских песама, 2010., Нови Сад

Речник

абер (хабер) – глас, вест

Авала (Хавала) – узвишење које доминира околином. Турско име за тврђаву Жрнов која се налазила на планини јужно од Београда (Авала)

акшан – вече

алалбарјак – војничка застава

Арад – град у Румунији. Од 1551. до 1685. у турским рукама. Срби су били многобројни у том граду.

а(х)медија – чалма, танко платно омотано око феса

барда(к) – суд, посуда за пиће

бугарија – обукао се по бугарски, чобански

бутун – сав, читав, цео

вакат – време, доба

Видин – град, северозападна Бугарска

Влах – хришћанин, Србин, често увредљив назив

газија – херој, ратник, јунак победник...

дерни – јадни, жалосни

дивит – мастионица

дин – вера, закон

дирек – греда, стуб, темељ...

ђаур (каур) – неверник, хришћанин, немуслиман

ђем – жвале, гвозђе на узди; стоји коњу у устима

ђустан – ружичњак

ђумрук – царина, трошарина...

еглен – пријатељски разговор...

ефенди муфтија – господин, високи свештеник

завтија (заптија) – редар, полицајац...

земан – време

зулумћар – насилник

из ђустека – скок из места

инсан – човек, особа
јаглук – марамница, рубац
јазија – слово на хартији
јаловица – јалова овца
јандал – на страну, на страни
јација – капација
јеменлије – плитка обућа, папуче
Јењи Пазар – Нови Пазар
Јењи-текија – текија у Новом Пазару
јунца – мера за тежину масла и вуне
каваз (гаваз) – стражар, пандур, судски позивар, телохранитељ
кадуна – госпођа, добра домаћица...
Калкандел – Тетово, град у Македонији
Качаник – варош и тврђава на Космету, брани улаз у Качаничку клисуру
китка – окићена, украшена женска капа
ковије – обрве
коње у катарне – у ред, низ коња
лазарице – обичај на Лазареву суботу. Шест девојака игра, пева и скупља дарове...
Латини – католици, Италијани
Лијевно – Ливно, град у Босни
љељен – јелен
мазул – свргнут, смењен
малвута – турски огртач, кабаница
маславица – интерс, корист, добро...
мешћема (мехћема) – суд, судска зграда
миздракли (јунаци) – копљаници
мирија – земљиште, државна земља, царска имовина, царско благо...
морач – лековито биље
мујезин – џамијски службеник који објављује време за молитву

мунар (минарет) – високи, витки торањ џамије

Озија (Очаков) – град у Украјини

Орид (Охрид) – град у Македонији

оцак – кућа, дом, породица, колено, род...

пексинска (земља) – прљава, нечиста...

пенџер – прозор

Перасн – вероватно Пераст, град у Боки, чувен по отпору Турцима у 17. веку. Место је јунака Баја Пивљанина. Вук Караџић је записао предање да је Старина Новак са синовима после хајдуковања дошао у Пераст, где су од тада мирно живели.

пјат – тањир

ршум – сила, снага, насиље

рушпа – дукат, цекин

сакација (коњ) – коњ који носи воду

самур – крзно и кожа од куне

сеисан (сејсан) – товарни коњ, на свадбама носи девојачко рухо

сенет – исправа, документ; у овој песми значење је сепет-плетена кошара

сента – страна, правац, крај, завичај...

тајин – војнички хлеб, оброк, следовање...

Таслица (Таслицан) – Пљевља, град у Црној Гори

тестир – дозвола, допуштење

терзибаша – главни кројач, најстарији по занату

ћемер – појас

ћорда (корда) – сабља

фереџа – женски огртач од црне или модре чохе

ферман – султанова наредба, царска заповест...

Филибе – крај око Плодива, Бугарска

халалити – даровати са благословом, опростити

халвук (халвалук) – част који даје онај који има нову одећу или обућу

хаздија (аздија) – дугачка горња хаљина

хаман – јавно купатило

ханума (ханка) – одличнија жена, госпођа...

хације ђабинлије – муслимански ходачници који су посетили Ђабу (Кабу), свето место ислама у Меки

челебија – господин, господар

челенка – одликовање за јунаштво, сребрно или златно перо...

чивта – ударац коња стражним ногама

чивчије (чифчије) – зависни сељаци, кметови

цевердар (цефердар) – дуга пушка, кременача из 17. и 18. века. Кундак и цев често су украшени седефом. Путописац Евлија Челебија истиче да се од 15. века, на Балканском полуострву, уметничка обрада седефа изузетно развија.

џемија – друштво, дружина...

џењак – битка, окршај, борба

шилтет – вунени четвороугласти јастучић за седење

шићар – корист, добит, плен

шпаг - џеп

Библиотека „НОВАКОВА РУКОВЕТ“

1. *Милош Пекић,*

СТАРИНА НОВАК ИСТОРИЈСКА ЛИЧНОСТ И ЕПСКИ ЈУНАК,

април 2017, НОВАК ДОДАТАК број 9,

2. *Милош Пекић,*

БОЖЕ МИЛИ ДА ЧУДНА ЈУНАКА,

мај 2018, НОВАК ДОДАТАК број 11,

3. *Милош Пекић,*

КАДАР СТИЃИ И УТЕЃИ,

мај 2019, НОВАК ДОДАТАК број 13,

4. *Милош Пекић,*

НИ ЈУНАКА БЕЗ СТАРИНЕ НОВАКА,

јул 2020, НОВАК ДОДАТАК број 15.

Библиотека „КЊИЖЕВНОСТ ЗА ЂАКЕ“

1. *Наташа Мугоша,*

ЛОЛИНА СВЕСКА,

децембар 2018, НОВАК ДОДАТАК број 12,

2. *Бошко Црнојевић,*

ХАЈДУЦИ И УСКОЦИ У НАРОДНИМ ПЕСМАМА И ПРИЧАМА,

децембар 2019, НОВАК ДОДАТАК број 14.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

373.3/.4

НОВАК : лист основне школе "Старина Новак" /
главни и одговорни уредник Влада Вучинић ;
главни уредник Марија Марковић. –
2013, бр. 3 (мај)-. - Београд : Основна школа "Старина Новак",
2013- (Београд : Плус). - 30 cm

Два пута годишње. - Преузима нумерацију електронског изд.
ISSN 2466-5193 = Новак (Београд)
COBISS.SR-ID 227170572